

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Gorana Depolo

DOPRINOS RAZUMIJEVANJA OBRAZACA
OBITELJSKE KOMUNIKACIJE U PROVEDBI
OBITELJSKE MEDIJACIJE

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2025.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Gorana Depolo

DOPRINOS RAZUMIJEVANJA OBRAZACA
OBITELJSKE KOMUNIKACIJE U PROVEDBI
OBITELJSKE MEDIJACIJE

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Vanja Branica

Zagreb, 2025.

SAŽETAK

Komunikacija je dio obiteljskih odnosa, ona je između ostalog i način na koji članovi iznose želje, htijenja i potrebe, pokazuju brigu i razmjenjuju očekivanja i ideje. Kada se među članovima obitelji pojave neslaganja oko želja, potreba i interesa, tada je važno kako se pristupa rješavanju sukoba u čemu komunikacija ima ključno mjesto. Narušena komunikacija utječe na odnose, a nezadovoljstvo odnosima i na kvalitetu života. Učinkovita komunikacija doprinosi rješavanju problema. Jedan od pristupa u razumijevanju obiteljskih odnosa i komunikacije jest i teorija komunikacijskih obrazaca obitelji koja govori o shemama obiteljskih odnosa. Radom će se prikazati teorija i njezine osnovne postavke te analizirati njihov značaj za provedbu postupka obiteljske medijacije.

Gledajući sam proces i ishode provedbe postupka obiteljske medijacije, komunikacija je glavno sredstvo u medijacijskom procesu, a usmjeravanje komunikacije ka konstruktivnim obrascima važno je za provedbu postupka i preduvjet za konstruktivno rješavanje sukoba između članova obitelji. Spoznaje o tome kako se formiraju obrasci obiteljske komunikacije i kako oni utječu na ponašanja članova obitelji u sukobu, mogu imati veliki značaj za provedbu obiteljske medijacije.

Tijekom postupka obiteljske medijacije komunikacija članova obitelji može biti destruktivna i/ili neadekvatna komunikacija što dovodi do zastoja u procesu ili do potpunog prekida provedbe postupka medijacije. Ovaj će rad biti posvećen teoriji komunikacijskih obrazaca i razumijevanju tih obrazaca u kontekstu obiteljske medijacije, s obzirom na to da navedene spoznaje mogu medijatoru biti resurs u pronalaženja rješenja za prevladavanje zastoja u procesu i/ili za osvještavanje sudionika medijacije oko konstruktivnih načina komunikacije u svrhu boljeg međusobnog razumijevanja, uvažavanja i pronalaženja obostrano prihvatljivih rješenja za obiteljske sporove.

Ključne riječi: obrasci obiteljske komunikacije, obiteljska medijacija, obiteljski sporovi

ABSTRACT

This research paper integrates knowledge about family communication patterns and their significance for conducting the family mediation process, and gives an overview of theories and schemes of family communication. The introductory part provides an overview of part of the theory of family communication, as well as a general review of interpersonal communication within the family, and its importance for the development of family and other relationships, as well as for the overall quality of life, starting from the fact that communication is an important factor in successful relationships and functional families. In further research paper, the focus is on family communication patterns and family communication schemes, which can also be applied to partner relationships in the family mediation process. Looking at the process itself and the outcomes of the family mediation procedure, communication is the mediator's main tool, and facilitating communication is one of the main outcomes of the process, which is also a prerequisite for constructive conflict resolution between conflicting parties. Knowledge about how family communication patterns are formed and how they affect the conflicting behaviors of family members can be of great importance for conducting family mediation. During the process of family communication, it can often happen that destructive and/or inadequate communication is the reason for a stoppage in the process or for a complete interruption of the process. Knowledge about what is behind someone's way of communication, i.e. how family communication patterns are formed, can be a resource for the mediator in finding solutions to overcome the deadlock in the process and/or to raise awareness among mediation participants about constructive ways of communication for the purpose of better mutual understanding, appreciation and finding mutually acceptable solutions for family disputes.

Key words: patterns of family communication, family mediation, family disputes

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJA OBRAZACA OBITELJSKE KOMUNIKACIJE	5
2.1. Model obrazaca obiteljske komunikacije.....	6
2.2. Dimenzije obiteljske komunikacije prema Fitzpatrick i Koerner	7
2.2.1. Usmjerenost na razgovor	7
2.2.2. Usmjerenost na konformizam	8
2.2. Tipovi obitelji prema teoriji obrazaca obiteljske komunikacije.....	15
2.2.1. Konsensualne obitelji.....	16
2.3.2. Pluralističke obitelji	17
2.3.3. Zaštitničke obitelji	18
2.3.4. <i>Laissez-faire</i> obitelji.....	18
2.3. Tipovi obitelji i konfliktna komunikacija	22
2.3.1. Obiteljski/bračni tipovi i tipologija nasilja.....	24
2.4. Olsonov kružni model obiteljskog funkcioniranja i procesi obiteljske interakcije	26
2.4.1. Koncept moći u obiteljskim odnosima.....	28
2.4.2. Sukobi u obitelji	29
2.5. Sheme obiteljske komunikacije	32
2.5.1. Međuovisnost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i konfliktnih ponašanja unutar obitelji.....	35
3. ZNAČAJ SPOZNAJA O TEORIJI OBITELJSKE KOMUNIKACIJE ZA POSTUPAK OBITELJSKE MEDIJACIJE	39
3.1. Zastoji u provođenju obiteljske medijacije	44
4. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA.....	50

1. UVOD

Promišljajući o obiteljskoj komunikaciji i njezinom značaju za pojedinca i društvo u cijelosti polazimo od ideje da je obitelj primarna socijalizacijska grupa u kojoj pojedinac dobiva svoje temelje u smislu razvoja određenih sustava vrijednosti, stavova, ponašanja i razvijanja komunikacijskih obrazaca. Jedna od definicija obitelji jest da je ona „skupina bliskih ljudi čija interakcija stvara osjećaj doma i grupnog identiteta; zajedno sa snažnim vezama odanosti i emocija“ (Reiss i Wamboldt, 1989. prema Flora i Sergin, 2011: 8). Interakciju među članovima obitelji karakteriziraju: intimnost, međuovisnost, predanost, osjećaji obiteljskog identiteta, emocionalne veze, zajednička prošlost i budućnost (Flora i Sergin, 2011.). U svojoj interakciji članovi obitelji koriste komunikaciju kojom dijele svoje misli i osjećaje. Obitelj ima najvažniju ulogu u psihosocijalnom razvoju pojedinca, a važna je osobina funkcionalnih obitelji toplina emocionalnih odnosa i dvosmjerna komunikacija koja, osim na razvoj pojedinca, utječe i na doživljaj odnosa s drugim ljudima i na odgoj vlastite djece u budućnosti (Mlinarević, 2022). Obiteljski odnosi i obiteljska komunikacija ostavljaju trajne tragove u životu pojedinca i društva, stoga ne čudi činjenica zainteresiranosti istraživača prema ovoj temi. Komunikacija je kompleksan pojam koji se različito definira, ali u kontekstu rada zadržat ćemo se na interpersonalnoj komunikaciji koja se događa u obiteljima. Interpersonalna komunikacija kompleksan je fenomen oko kojega ne postoji uvriježena definicija baš zbog složenosti, multidimenzionalnosti i različitih pogleda na potonju. Jedna od definicija komunikacije jest da je „komunikacija dijeljenje misli, osjećaja, stavova i ideja kroz razmjenu verbalnih i neverbalnih simbola“ (Kadushin i Kadushin, 1997.). Kad je riječ o interpersonalnoj komunikaciji Bruess i Orebe navode da se radi o „procesu stvaranja i dijeljenja značenja među ljudima koji su međusobno ovisni jedni o drugima, koji su u nekom odnosu i/ili imaju neka saznanja jedni o drugima“ (Bruess i Orebe, 2007:4).

Poseban je dio obiteljske komunikacije bračna komunikacija koja je bitan čimbenik kvalitetnih partnerskih i obiteljskih odnosa. Komunikacija je među partnerima toliko važna da neki autori smatraju da ima središnju ulogu u braku (Burlison i Denton, 1996., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Kvalitetna komunikacija dovodi do boljeg razumijevanja između partnera, veće intimnosti, a loša komunikacija do nesporazuma te većih i manjih sukoba koji mogu imati značajne posljedice u smislu lošije kvalitete bračnog odnosa. Rezultati istraživanja ističu da je važnost kvalitetne bračne komunikacije ključna za uspostavljanje bračne intimnosti, bračnog zadovoljstva, sreće i stabilnosti. Bračna komunikacija i kvaliteta

bračnog odnosa utječe na obitelj u cjelini jer djeca od roditelja uče i usvajaju komunikacijske stilove, načine rješavanja sukoba koje onda kasnije prenose na vlastite partnerske odnose i odgoj djece. Jedan su od razloga nesporazuma i sukoba u braku različiti stilovi komunikacije koji se mogu razlikovati s obzirom na spol, količinu govora, stil slušanja i sl. Istraživanja su pokazala da žene općenito više govore, češće se otvaraju partneru, imaju bolje razvijene vještine aktivnog slušanja dok muškarci govore manje, rjeđe govore o svojim osjećajima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Suvremene obitelji, pod utjecajem načina života, imaju pred sobom velike izazove u uspostavljanju kvalitetne obiteljske komunikacije. Užurbani način života, moderna tehnologija te stres u svezi svakodnevnih obaveza koje danas imaju obitelji, ne ostavljaju puno mjesta za posvećenost članova obitelji prema međusobnim odnosima i komunikaciji. Baš je zato na roditeljima težak zadatak i odgovornost da njeguju svoj partnerski odnos, međusobnu komunikaciju, odnos sa svojom djecom, pružajući im na taj način prijeko potrebne temelje učeći ih o obiteljskim vrijednostima, kvalitetnim obiteljskim odnosima i konstruktivnim komunikacijskim stilovima. Istraživanja pokazuju važnost provođenja kvalitetnog vremena s obitelji čime se sugerira da vrijeme provedeno u obiteljskim aktivnostima promiče pozitivne odnose i osobni razvoj. Na primjer, djeca koja jedu više redovitih obroka zajedno s obitelji, imaju manje zabilježenih rizičnih ponašanja (manje zlouporabe psihoaktivnih tvari i manje preuranjene seksualne aktivnosti) i manje problema u ponašanju – sklonost depresiji, samoubojstvu, školskim problemima, nasilju i poremećajima hranjenja (Eiseinber, 2008; Fulkerson, 2006.; Hofferth i Sandberg, 2001. prema Flora i Sergin, 2011.). Iskustvo obiteljskih rituala i interakcije tijekom obiteljskih obroka može djelovati na ublažavanje svakodnevnih stresora kod djece i adolescenata jer su im obiteljski rituali izvor emocionalne podrške (Flora i Sergin, 2011.). Iz navedenog je vidljivo kako kvalitetno vrijeme provedeno s obitelji djeluje kao zaštitni faktor razvoja djece, ali i očuvanja kvalitetnih obiteljskih odnosa. Mnoge obitelji danas imaju sve manje vremena za održavanje kvalitetnih odnosa zbog čega dolazi do raznih nesuglasica između članova obitelji. Kada se među članovima obitelji pojave neslaganja oko želja, potreba i interesa, tada je važan način na koji se upravlja sukobima.

Sukobi su neizostavni dio ljudskih života od kojih ne možemo pobjeći. Ljudi ih najčešće doživljavaju negativno jer pobuđuju emocije poput ljutnje, straha, zavisti ili čak mržnje. Tradicionalno poimanje sukoba odnosi se na negativno shvaćanje potonjih te na nešto što je nepoželjno, ali moderni pogledi usmjeravaju nas na to da sukobi mogu biti prilika za rast i poticanje pozitivnih promjena. Prema Blažeka Kokorić (2006.) sukobe možemo promatrati kao

poželjne ili nepoželjne ovisno o posljedicama koje izazivaju. „Poznato je da se sukobi neizbježno javljaju u situacijama međusobnih neslaganja dviju ili više strana koje uključuju različite interese ili vjerovanje da njihovi interesi mogu biti istovremeno zadovoljeni“ (Sladović Franz, 1999., prema Blažeka Kokorić, 2006.). U sukobu se nastojimo boriti za nešto ili se obraniti od nečega, pa u skladu s time osoba djeluje odnosno ima reakcije. Postoje četiri glavne reakcije na sukob, to su: suprotstavljanje, rješavanje problema, popuštanje i neaktivnost (Pokrajac, 1992., prema Pećnik, 1994.). Suprotstavljanje se on odnosi na pokušaje rješavanja sukoba u korist samo jedne strane, ne uvažavajući pri tome potrebe druge strane. To ponašanje za cilj ima uvjeriti drugu stranu na popuštanje, bez obzira na posljedice za drugu stranu. Kada govorimo o rješavanju problema, radi se o zahtjevnom procesu pronalaska rješenja koje će biti prihvatljivo za obje strane i koje će uzeti u obzir želje i potrebe obje sukobljenih strana. Popuštanje znači pristajanje na mnogo manje od onoga što bismo htjeli dobiti u sukobu te pri tome ne uvažavati vlastite želje i potrebe, već ih umanjiti kako bi se udovoljilo drugoj strani odnosno kako bi sukob završio. Neaktivnost, kao i povlačenje, označava fizički i psihičko napuštanje sukoba, ali za razliku od povlačenja, neaktivnost je privremena radnja koja ne predstavlja konačnu odluku o napuštanju sukoba (Pećnik, 1994.). Reakcije su na sukobe različite, a ovise o psihološkim i socijalnim karakteristikama pojedinca te okolnostima samog sukoba odnosno situacijskim čimbenicima.

Interpersonalni sukob podrazumijeva situaciju neslaganja dviju ili više osoba, čiji interesi ili potrebe ne mogu biti istodobno zadovoljeni ili su percipirani kao takvi (Pruitt i Rubin 1986. prema Pećnik, 1994.). Posebna vrsta sukoba jesu obiteljski sukobi koji su po svojim značajkama jedni od najosjetljivijih i najintenzivnijih jer ljudi pridaju veliku važnost odnosima s članovima obitelji pa se sukobi s njima često vezuju uz doživljavanje intenzivnih emocija i s emocionalnom preplavljenosti. Prethodno spomenute reakcije u situaciji sukoba, mogu se prema modelu dvostrukog interesa promatrati ovisno o tome pridaju li sudionici veći značaj osobnim interesima ili interesima druge strane te se obzirom na to ponašanje u situaciji sukoba može svrstati u pet različitih kategorija: prilagođavanje, izbjegavanje, natjecanje/nadmetanje, rješavanje problema/suradnja i kompromis (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Prilagođavanje označava situaciju kada su ljudi spremni djelovati na način da veću brigu pridaju interesima druge strane nego osobnim ciljevima. Međutim, spomenuto ponašanje ne rješava sukob, već ga odgađa ili potiskuje. U izbjegavanju je riječ da se ljudi ne opuštaju u sukobe, smatraju ih negativnim i radije ih izbjegavaju (pridaju mali značaj osobnim interesima, ali i interesima druge strane). Kada govorimo o natjecanju/nadmetanju, riječ je o borbi za

zadovoljavanje vlastitih interesa, s čvrstom pozicijom u sukobu, imajući na umu da je samo vlastito mišljenje ispravno. Strategije rješavanja problema/suradnje i strategije kompromisa uključuju pronalazak rješenja koji uzima u obzir interese svih strana uključenih u sukob. U strategiji rješavanja problema/suradnje vidljiva je visoka razina brige za vlastite i tuđe interese i ljudi u rješavanju problema nastoje zadovoljiti i jedne i druge, dok u strategiji kompromisa postoji srednja razina brige i za vlastite i za tuđe interese i ljudi su spremni od nečega i odustati kako bi se postiglo rješenje sukoba (Buljšeta, 2024.).

Način komunikacije i kao i sadržaj uvelike utječe na način rješavanja sukoba i temeljni je alat za postizanje rješenja. Često nismo svjesni koju moć ima izgovorena riječ i kako ono izgovoreno možemo reći na različite načine, što će u konačnici utjecati na to kako je osoba primila i razumjela poruku, te kako ju je doživjela. Komunikacija je snažno oruđe koje koristimo u svakodnevnom životu, može biti djelotvorna, ali i destruktivna. Komunikacijom ljudi ostvaruju i određuju svoje odnose, međusobno se povezuju, ali i rješavaju svoje konflikte, na uspješan ili manje uspješan način. Polazeći od činjenice da je komunikacija važan faktor funkcionalnih obitelji, u radu će se proučiti teorija obiteljskih obrazaca koja govori o shemama obiteljskih odnosa.

Razumijevanje navedenih spoznaja može biti značajno u provođenju postupka obiteljske medijacije koja za cilj ima postizanje dogovora oko spornih pitanja između članova obitelji, poboljšanje komunikacijskih vještina i vještina pregovaranja. Obiteljska je medijacija dobrovoljan proces pregovaranja u kojem članovi obitelji pokušavaju riješiti međusobne razlike i pronaći rješenje sukoba, uz pomoć medijatora kao neutralne strane (Ajduković i Požega, 2020.). Gledajući proces i ishode obiteljske medijacije, komunikacija je glavno sredstvo u medijacijskom procesu, a usmjeravanje komunikacije ka konstruktivnim obrascima važno je za provedbu postupka i preduvjet za uspješno rješavanje sukoba između članova obitelji. I istraživanja pokazuju da obiteljska medijacija poboljšava komunikaciju među članovima obitelji, smanjuje sukobe, dovodi do miroljubivih dogovora (Sladović Franz, 2005.). Tijekom postupka obiteljske medijacije komunikacija sudionika, tj. članova obitelji, može biti destruktivna i/ili neadekvatna što dovodi do zastoja u procesu ili do potpunog prekida provedbe postupka medijacije.

Rad će biti posvećen teoriji komunikacijskih obrazaca obitelji i razumijevanju obrazaca u kontekstu obiteljske medijacije. Prikazana teorija može medijatoru biti resurs za razumijevanje obiteljske dinamike, individualizaciju pri odabiru medijacijskih tehnika,

pronalaženju rješenja za prevladavanje zastoja u procesu medijacije i/ili za osvještavanje sudionika medijacije o konstruktivnim načinima komunikacije, u svrhu poticanja boljeg međusobnog razumijevanja, uvažavanja i pronalaženja obostrano prihvatljivih rješenja za obiteljske sporove.

2. TEORIJA OBRAZACA OBITELJSKE KOMUNIKACIJE

Obiteljska je komunikacija fenomen koji je izazovan za izučavanje i opisivanje jer istodobno ovisi o interpersonalnim i intrapersonalnim čimbenicima. Kada govorimo o obiteljima i načinu na koji one funkcioniraju, moramo uzeti u obzir da se teorija obrazaca obiteljske komunikacije bavi istraživanjem načina na koji članovi obitelji komuniciraju i kako ti obrasci komunikacije utječu na obiteljske odnose, procese donošenja odluka i strategije rješavanja sukoba. Teorija obrazaca obiteljske komunikacije jedna je od nekolicine teorija obiteljske komunikacije koje se mogu smatrati značajnima jer se primjenjuje na najširi mogući raspon komunikacijskih ponašanja unutar obitelji te na gotovo sve obiteljske interakcije. Spomenuta je teorija proizvod više od 50 godina istraživanja koje obuhvaća tri generacije znanstvenika koji su proučavali masovnu komunikaciju i obiteljsku komunikaciju (Koerner i Schrod, 2014.). Navedena teorija proizlazi iz područja interpersonalne komunikacije i psihologije. Ključni konstrukti o kojima govori teorija uključuju dinamiku moći, emocionalnu bliskost, rješavanje sukoba i utjecaj komunikacije na razvoj pojedinca unutar obitelji. Istraživači koji koriste teoriju obrazaca obiteljske komunikacije pružili su obilje dokaza o njezinoj korisnosti i sposobnosti predviđanja i objašnjenja širokog raspona obiteljskih ponašanja, a obrasci obiteljske komunikacije povezani su s nizom aspekata povezanih s djecom, kao što su fizičko i mentalno zdravlje mladih; strah od komunikacije; sukob odrasle djece s ljubavnim partnerima i otpornost. Osim toga, utvrđena je i povezanost s obiteljskim procesima kao što su obiteljski rituali, potvrđivanje, naklonost, rješavanje sukoba, te razumijevanje roditelja i adolescenata (Koerner i Schrod, 2014.).

U sljedećem dijelu pojasnit će se model obrazaca obiteljske komunikacije koji pruža strukturu za razumijevanje načina na koji članovi obitelji komuniciraju jedni s drugima, obuhvaćajući različite aspekte poput tipova komunikacije, uloga članova obitelji te načina rješavanja sukoba.

2.1. Model obrazaca obiteljske komunikacije

McLeod i Chaffee (1972., 1973. prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.) osmislili su izvorni model obrazaca obiteljske komunikacije nastojeći opisati tendencije obitelji da razviju prilično stabilne i predvidljive načine međusobnog komuniciranja te objasniti kako obitelji stvaraju i dijele društvenu stvarnost. Svoja objašnjenja temeljili su na kognitivnoj teoriji usklađivanja. Pojedinci koji su u svojim odnosima svjesni zajedničkog fokusa i interesa, koordinacijom dolaze do dvije različite spoznaje za svaku osobu. Prva je spoznaja vlastita procjena objekta, a druga je percepcija osobe o procjeni objekata drugih osoba. Spomenute spoznaje u kombinaciji određuju tri atributa koordinacije: slaganje, točnost i podudarnost. Slaganje se odnosi na jednakost procjena predmeta dviju osoba. Točnost podrazumijeva sličnost između percepcije osobe o procjeni druge osobe i stvarne procjene druge osobe, a podudarnost se odnosi na sličnost između vlastite procjene o nečemu i percepcije kako su drugi procijenili potonje. Navedena su tri atributa međusobno ovisna i utječu na dijeljenje društvene stvarnosti koja se definira kao zajednička percepcija i procjena društvenog svijeta (Fitzpatrick i Koerner, 2006.). Da bi obitelji koordinirale svoje ponašanje i funkcionirale kao grupa, moraju biti barem donekle točne u pogledu uvjerenja drugih članova obitelji. Bez mogućnosti što točnijeg sagledavanja percepcija i stavova drugih članova obitelji sukobi su neizbježni (Koerner i Schrodtt, 2014.). Ljudi promatrajući svijet oko sebe imaju vlastite procjene i percepcije svijeta, koje uspoređuju s percepcijama drugih osoba i ovisno o doživljaju percepcija drugih osoba grade svoje odnose, mišljenja o odnosima i osoba te na taj način tvore i dijele društvenu stvarnost. Ovisno o točnosti, podudarnosti i slaganju pojedinci razvijaju svoje odnose pokušavajući razumjeti druge ljude, što je u prirodi ljudskog ponašanja. Važan segment predstavlja komunikacija koja služi kao alat u međusobnom usklađivanju i vrednovanju vlastitih i tuđih percepcija.

Pojedinci i obitelji u tom usklađivanju mogu postići dogovor na dva načina, orijentacijom na odnose (socijalna orijentacijom) ili orijentacijom na koncept, što podrazumijeva usredotočivanje na objekt i stvaranje zajedničke percepcije objekta. Orijentacija na odnose, tzv. socijalna orijentacija podrazumijeva usredotočivanje na procjene drugih članova obitelji i prihvatanje tih procjena, odnosno prilagodbu drugim članovima obitelji, dok orijentacija na koncept obuhvaća raspravu o predmetu procjene, njegovim karakteristikama te donošenje mišljenja o potonjem. Chafee i McLeod predložili su da se obitelji razlikuju u preferencijama i korištenju spomenutih dviju orijentacija kao strategijama u postizanju

dogovora i došli do zaključka da su povezane s različitim komunikacijskim ponašanjima. Svoje su spoznaje kasnije iskoristili i stvorili instrument za procjenu obiteljskih komunikacijskih obrazaca. Iako se navedeni instrument najprije koristio za procjenu medijskih poruka, kasnije je došlo do većeg korištenja i značaja za istraživanja u području obiteljske komunikacije (Chafee i McLeod 1973. prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.). U tom smislu Fitzpatrick i Richie osmislili su revidirani instrument obiteljskih komunikacijskih obrazaca za općenitije mjerenje obrazaca obiteljske komunikacije u kojem su prije spomenutu socijalnu orijentaciju revidirali u konformističku orijentaciju, a orijentaciju na koncept u usmjerenost na razgovor.

2.2. Dimenzije obiteljske komunikacije prema Fitzpatrick i Koerner

Fitzpatrick i Koerner (2002.) ističu kako postoje dvije dimenzije obiteljske komunikacije koje određuju obrasce obiteljske komunikacije: usmjerenost na razgovor tj. konverzacijska dimenzija i usmjerenost na konformizam tj. konformistička dimenzija, koje razlikuju način na koji obitelji komuniciraju. Spomenute dvije dimenzije čine ključnu ulogu u funkcioniranju obitelji i predložak za tipologiju obitelji koja opisuje mnoge bihevioralne i psihosocijalne procese u obiteljima. Stoga je primarna funkcija tipologije deskriptivna, što znači da se njome mogu opisati različiti tipovi obitelji. Međutim, za stručnjake je prava vrijednost tipologije u tome što se mogu predvidjeti i objasniti ponašanja u obiteljima, te sustavno povezati tipove obitelji s nizom važnih obiteljskih procesa i ishoda (Christensen i Arrington, 1987. prema Fitzpatrick i Koerner 2002.).

2.2.1. Usmjerenost na razgovor

Prva je temeljna dimenzija obiteljske komunikacije usmjerenost na razgovor tj. konverzacijska dimenzija koja se definira kao stupanj u kojem se članovi potiču na razgovor i osjećaju se slobodno govoriti o širokoj lepezi tema. Na samom vrhu te dimenzije nalaze se obitelji u kojima se svi članovi osjećaju pozvano i slobodno razgovarati o raznim temama te slobodno dijeliti svoje misli, aktivnosti i osjećaje, znajući da ih zbog toga nitko neće osuđivati niti kritizirati (Fitzpatrick i Koerner, 2006.). Navedene obitelji provode puno vremena u spontanim razgovorima, a odluke važne za obitelj donose svi članovi obitelji zajedno. Na drugom kraju iste dimenzije nalaze se obitelji koje rijetko komuniciraju i postoji samo nekoliko

tema o kojima se otvoreno razgovora. U potonjim se obiteljima ne razgovara detaljno o individualnim aktivnostima i osjećajima, niti se traži čiji doprinos pri donošenju zajedničkih obiteljskih odluka. S visokom usmjerenošću na razgovor povezano je uvjerenje da je otvorena i česta komunikacija ključna za uspješno funkcioniranje obitelji (Fitzpatrick i Koerner, 2002.).

Obitelji koje zastupaju opisani stav cijene razmjenu ideja, roditelji u tim obiteljima drže do uvjerenja da je kvalitetna i česta komunikacija s djecom glavni alat u njihovu odgoju, obrazovanju i socijalizaciji (Fitzpatrick i Koerner, 2002. prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.). Osim toga, studije su pokazale da visoka razina usmjerenosti na razgovor djeluje na sveukupno obiteljsko zadovoljstvo, snagu obitelji i prilagodljivost članova obitelji koja se odnosi na svijest o mogućnostima i spremnost na prilagodbu (Koesten, Schrod, 2009., Schrod, 2009. prema Flora i Sergin, 2011.)

2.2.2. Usmjerenost na konformizam

Druga je dimenzija obiteljske komunikacije usmjerenost na konformizam koja se odnosi na stupanj do kojeg obiteljska komunikacija naglašava homogenost stavova, vrijednosti i uvjerenja. Obitelji na vrhu te dimenzije u interakcijama naglašavaju važnost jednakih uvjerenja i stavova. Njihove interakcije obično su usmjerene na sklad, izbjegavanje sukoba i međuovisnost članova obitelji (Fitzpatrick i Koerner 2002. prema Fitzpatrick i Koerner 2006.). Također, u tim je obiteljima važna hijerarhija, u smislu naglašene poslušnosti prema roditeljima i odraslim osobama u obitelji. Navedene obitelji predstavljaju tradicionalne obiteljske strukture čiji članovi daju prednost obiteljskim odnosima u odnosu na odnose izvan obitelji te su osobni interesi podređeni obiteljskim interesima. Roditelji u tim obiteljima očekuju da će odlučivati za obitelj, a od djece se očekuje da postupaju u skladu sa željama svojih roditelja. Na drugom kraju te dimenzije nalaze se obitelji koje karakteriziraju heterogenost stavova, vrijednosti i uvjerenja te naglašavanje individualnosti i neovisnosti članova obitelji. U komunikaciji se odražava jednakost svih članova obitelji, stoga su i djeca često uključena u proces donošenja odluka. Spomenute obitelji ne vjeruju u tradicionalnu obiteljsku strukturu te su skloniji uvjerenjima o manje kohezivnim i manje hijerarhijski organiziranim obiteljima, kojima su odnosi izvan obitelji jednako važni kao i obiteljski odnosi. Također potiču neovisnost i osobni rast članova obitelji, bez obzira na to hoće li ono imati utjecaj na razvijanje snažnih odnosa izvan obiteljskog sustava, a obiteljski interesi su podređeni osobnim interesima (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Istraživanja sugeriraju da su djeca koja dolaze iz obitelji koja imaju visoku

razinu orijentiranosti na konformizam podložnija pritisku vršnjaka, manje su voljna testirati nove ideje kod kuće i pokazuju lošije međuljudske vještine u prijateljstvima i romantičnim vezama u odnosu na djecu koja dolaze iz obitelji s visokom razinom orijentiranosti na razgovor (Fitzparick i Ritchie, 1990.; Dixson, 1995; Koesten, 2005.; prema Flora i Sergin, 2011.)

U kontekstu obiteljske medijacije ove dvije dimenzije obiteljske komunikacije, mogu predstavljati alat za identificiranje obrazaca obiteljske komunikacije te načina rješavanja sukoba, što svakako jest jedan od zadataka medijacijskog procesa. Važno je prepoznati trenutne obrasce komunikacije između članova obitelji, ali isto tako i doći do spoznaja kako su unutar obitelji članovi ranije komunicirali i koje su stilove komunikacije koristili posebice u dijelu donošenja odluka i rješavanja sukoba. Navedene spoznaje medijatorima mogu pružiti ključne informacije pomoću kojih će moći bolje planirati daljnji rad, u smislu stvaranja atmosfere, modeliranja razgovora i odabira intervencija. Sa spoznajama o tome gdje se pojedine obitelji nalaze na konformističkoj i konverzacijskoj dimenziji medijatori mogu imati dublju sliku o tome što je članovima obitelji važno, kakva su njihova uvjerenja o komunikaciji unutar obitelji te u pogledu homogenosti stavova, vrijednosti i uvjerenja unutar obitelji. Razumijevanje obitelji i načina na koji funkcioniraju mogu poslužiti za olakšavanje procesa rješavanja sukoba i poboljšanje komunikacije. Navedene informacije koje su medijatori dobili proučavajući navedene dimenzije mogu se koristiti i u pružanju povratnih informacija odnosno u medijatorskom parafraziranju i reflektiranju te uočavanju zajedničkog. Na taj će način i članovi obitelji dobiti uvid u vlastito funkcioniranje, s čime se može postići da članovi obitelji bolje razumiju jedni druge, što je važno u fazi priče kako bi se potaklo razumijevanje među sudionicima te da bolje izraze misli i osjećaje i potrebe. Također, svijest o obrascima komunikacije može pomoći članovima obitelji da lakše prepoznaju i upravljaju svojim emocijama, što je također važan aspekt rješavanja sukoba. Kada govorimo o proučavanju konformističke orijentacije medijatori mogu prepoznati kolika je potreba članova obitelji za prihvaćanjem, odnosno dobiti uvid teže li članovi obitelji konformizmu kako bi se osjećali prihvaćeno. Razumijevanje ove potrebe medijatorima može pomoći kako bi stvorili okruženje u kojem se svi članovi obitelji osjećaju sigurnima i slobodnima da izraze svoje osjećaje i razmišljanja. Konformistička orijentacija može se iskoristiti u pronalaženju zajedničkih rješenja. Kada se članovi obitelji fokusiraju na zajedničke ciljeve, veća je vjerojatnost da će se prilagoditi jedni drugima i raditi zajedno, uzimajući u obzir potrebe svih uključenih strana, a ne samo vlastite interese. Osim navedenog, ovisno o procjeni konformističke orijentacije unutar obitelji, medijatori mogu osvještavati sudionike o značaju osobnih potreba te

promišljanju o rješenjima kojima se zadovoljavaju potrebe svih uključenih. Također, sudionici mogu steći uvid da se zajedništvo obitelji ne treba graditi isključivo na homogenosti stavova te da članovi obitelji mogu biti različitih uvjerenja i stavova, uvažavajući međusobne različitosti i prihvaćajući drugačija razmišljanja, stavove i uvjerenja te razgovarati o različitim opcijama i prijedlozima u fazi pregovaranja.

Učinci, koje navedene dvije ključne dimenzije komunikacije imaju na stvarnu obiteljsku komunikaciju, često ovise jedan o drugom. Umjesto da imaju jednostavne glavne učinke na obiteljsku komunikaciju, često međusobno djeluju jedna na drugu tako da je utjecaj orijentacije na razgovor moderiran stupnjem konformističke orijentacije obitelji i obrnuto. Između ostalog, to znači da je za predviđanje utjecaja obrazaca obiteljske komunikacije na obiteljske ishode nedovoljno istražiti samo jednu dimenziju bez procjene druge dimenzije. Fitzpatrick i Kooerner (2002.) došli su do zaključka da su dvije dimenzije obiteljske komunikacije, orijentacija na razgovor i orijentacija na konformizam, pokazale da su uvjerenja o komunikaciji koja imaju članovi obitelji isprepletena sa stvarnim komunikacijskim ponašanjima unutar obitelji, odnosno da su uvjerenja i ponašanja manifestacije istog fenomena, koji su međusobno povezani. Također, njihova istraživanja pokazala su kako obitelji koje su visoko na konformističkoj orijentaciji u promatranim razgovorima imale više savjeta, tumačenja i pitanja nego obitelji s niskom konformističkom orijentacijom te su češće motivirane govoriti radi osobnog utjecaja (npr. kontrole i bijega) i naklonosti (Flora i Sergin, 2011.). Osim toga, obitelji s niskom konformističkom orijentacijom imali su više govornih radnji koje se mogu tumačiti kao potvrda, razmišljanje i priznanje nego obitelji s visokom konformističkom orijentacijom. Obitelji s visokom razinom orijentiranosti na razgovor koriste više priznanja, razmišljanja i potvrde te su motivirane za komunikaciju iz razloga na odnos (npr. naklonost, zadovoljstvo, opuštanje) (Cvancara i Koerner, 2002.; Barabato, Graham, Perse, 2003., prema Flora i Sergin, 2011.). Obitelji s visokom konformističkom orijentacijom pokazale su više regulatornog ponašanja, manje potvrđujućih ponašanja, mnogo manje empatije, što je objašnjeno time što usklađenost s obiteljskim/roditeljskim normama ne zahtijeva od članova obitelji da budu empatični ili da razumiju pojedinačne životne probleme drugih članova obitelji. U drugoj studiji istraživali su utjecaj obrazaca obiteljske komunikacije na način na koji obitelji stupaju u interakciju tijekom sukoba, koje stilove sukoba i ponašanja djeca uče u svojim obiteljima i kako to primjenjuju na svoje ljubavne veze u budućnosti. Rezultati istraživanja pokazali su značajnu pozitivnu korelaciju između konformističke orijentacije obitelji i izbjegavanja sukoba i negativnih osjećaja. Te obitelji osjećaju pritisak da

će opuštanjem u konflikt negirati obiteljske norme, a imaju i određenu razinu neprijateljstva koje proizlazi iz neriješenih konflikata. Orijentacija na razgovor negativno korelira s izbjegavanjem sukoba, a pozitivno s traženjem socijalne podrške. Na kraju je zaključeno da orijentacija na razgovor u obitelji dovodi do boljih komunikacijskih vještina u konfliktima i više alata za izbjegavanje negativnih posljedica međuljudskih sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 2002.).

Navedeni rezultati istraživanja ističu da konformistička orijentacija i orijentacija na razgovor imaju dalekosežne učinke ne samo na komunikaciju obitelji već i na njezinu funkcionalnost, kao i na načine rješavanja sukoba. S tim u vezi, potonje se dimenzije ne mogu promatrati isključivo u kontekstu obiteljske komunikacije, već i sveukupne dobrobiti obitelji te osobnog rasta i razvoja svakog člana obitelji. Opisane dimenzije oblikuju dinamiku odnosa, emocionalnu povezanost i sposobnost rješavanja problema. Koristeći spomenute podatke, može se sudionicima obiteljske medijacije istaknuti povezanost neadekvatnog načina rješavanja sukoba i povlačenje iz sukoba koje proizlazi iz niske orijentiranosti na razgovor i visoke orijentiranosti na konformizam. Odnosno, osvijestiti sudionike da, usprkos nekim okvirima na koje su navikli, mogu napraviti iskorak i manjim koracima pristupiti rješavanju sukoba na konstruktivan način. Sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji može biti jedan od puteva sudjelovanja u konstruktivnijem rješavanju problema pregovaranjem i dogovaranjem na temelju identificiranih potreba i interesa svih članova obitelji.

Na temelju proučavanja spomenutih dimenzija razvijen je revidirani instrument obiteljske komunikacije. Radi se o upitniku za samoprovjeru koji od ispitanika traži da se slažu ili ne slažu s 26 izjava, koristeći skalu od 7 stupnjeva. Postoje verzije za djecu i odrasle. Upitnici su priloženi u nastavku teksta kao poticaj medijatorima da svoje opažanje i djelovanje usmjere uzimajući u obzir kakvi su komunikacijski obrasci obitelji s kojima rade, što je utjecalo na stvaranje takvih obrazaca i što nam oni kao takvi donose u proces medijacije. S druge strane, roditeljima bi, a i djeci, rješavanje ovih upitnika dalo uvid u to kakve komunikacijske obrasce koriste, koja uvjerenja o komunikaciji imaju, a nekima bi vjerojatno to bio poticaj za kritički osvrt na obiteljsku komunikaciju i promišljanje o promjenama komunikacijskih obrazaca. Procjena obrazaca svih članova obitelji neophodna je kako bi se dobio uvid u obrasce obiteljske komunikacije, s obzirom na to da svaki član obitelji ima vlastitu percepciju obiteljske komunikacije u odnosu na svoje obiteljske uloge (Fitzpatrick i Ritchie, 1990. prema Fitzpatrick i Koerner, 2002.).

Revidirani instrument obrasca obiteljske komunikacije-verzija za djecu (Fitzpatrick i Richie, 1990., Fitzpatrick i Richie, 1991., Fitzpatrick i Richie, 1994.)

Orijentacija na razgovor:

1. U našoj obitelji često razgovaramo o temama poput politike i vjere gdje postoji neslaganje među članovima obitelji.
2. Moji roditelji često govore nešto poput: „Svaki član obitelji trebao bi imati pravo glasa pri donošenju odluka“.
3. Moji roditelji često me pitaju za mišljenje kada obitelj o nečemu odlučuje.
4. Roditelji me potiču da propitam njihove ideje i uvjerenja.
5. Moji roditelji često kažu nešto poput: „Uvijek treba gledati problem s više različitih strana“.
6. Obično kažem roditeljima što mislim o temi o kojoj razgovaramo.
7. Svojim roditeljima mogu reći gotovo sve.
8. U našoj obitelji često razgovaramo o osjećajima i emocijama.
9. Moji roditelji i ja često vodimo duge opušteno razgovore ni o čemu posebno.
10. Zaista uživam razgovarati s roditeljima, čak i kad se ne slažemo.
11. Roditelji me potiču da izrazim svoje osjećaje.
12. Moji roditelji imaju tendenciju da budu vrlo otvoreni u pogledu svojih emocija.
13. Često kao obitelj razgovaramo o onome što smo radili tijekom dana.
14. U našoj obitelji često razgovaramo o svojim planovima i nadama za budućnost.
15. Moji roditelji vole čuti moje mišljenje, čak i kad se ne slažem s njima.

Usmjerenost na konformizam

16. Kada je u pitanju nešto važno, moji roditelji očekuju da ih poslušam bez pitanja.
17. U našem domu obično roditelji imaju posljednju riječ.

18. Moji roditelji smatraju da je važno biti šef.
19. Moji roditelji ponekad postanu iritirani mojim stavovima ako su različiti od njihovih.
20. Ako moji roditelji nešto ne odobravaju, oni ne žele znati za to.
21. Kad sam sam kod kuće, od mene se očekuje da se pridržavam pravila svojih roditelja.
22. Moji roditelji često govore: „Znat ćeš bolje kad odrasteš“.
23. Moji roditelji često govore: „Moje ideje su ispravne i ne bih trebao dovoditi u pitanje“.
24. Moji roditelji često govore: „Dijete se ne bi trebalo svađati s roditeljima.“
25. Moji roditelji često govore: „Postoje neke teme o kojima se jednostavno ne smije govoriti“.
26. Moji roditelji često govore: „Treba bi popustiti u raspravama radije nego riskirati da ljude naljutiš“.

Revidirani instrument obrasca obiteljske komunikacije – verzija za roditelje (Fitzpatrick i Richie, 1990., Fitzpatrick i Richie, 1991., Fitzpatrick i Richie, 1994.)

Orijentacija na razgovor

1. U našoj obitelji često razgovaramo o temama politike i vjere gdje postoji neslaganje među članovima obitelji.
2. Često kažem: „Svaki član obitelji trebao imati pravo glasa u obiteljskim odlukama“.
3. Često pitam svoje dijete za mišljenje kada obitelj o nečemu razgovara
4. Potičem dijete da propita moje ideje i uvjerenja.
5. Često kažem: „Uvijek treba gledati problem iz različitih strana“.
6. Moje mi dijete obično kaže što misli o temama o kojima razgovaramo.
7. Moje mi dijete može reći gotovo sve.
8. U našoj obitelji često razgovaramo o našim osjećajima i emocijama.

9. Moje dijete i ja često vodimo duge, opušteno razgovore ni o čemu posebno.
10. Mislim da moje dijete vrlo voli razgovarati sa mnom, čak i kad se ne slažemo.
11. Ohrabrujem svoje dijete da izrazi svoje osjećaje.
12. Imam tendenciju biti vrlo otvoren u pogledu svojih emocija.
13. Često u obitelji razgovaramo o onome što smo radili tijekom dana.
14. U našoj obitelji često razgovaramo o svojim planovima i nadama za budućnost.
15. Volim čuti mišljenje svog djeteta, čak i kad se ono ne slaže sa mnom.

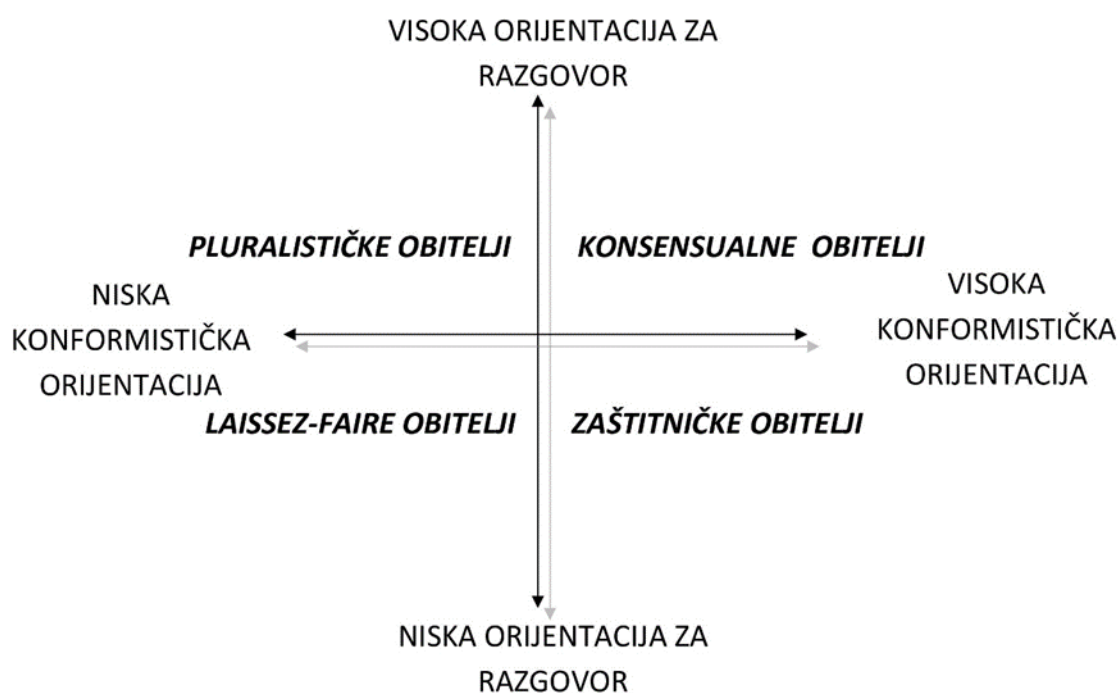
Usmjerenost na konformizam

16. Kada je pitanje oko nečega stvarno važnog, očekujem da me moje dijete posluša bez pitanja.
17. U našoj obitelji roditelji obično imaju zadnju riječ.
18. Osjećam da je važno da roditelji budu glavni.
19. Ponekad me iritiraju djetetovi stavovi ako su drukčiji od mojih.
20. Ako nešto ne odobravam, ne želim znati za to.
21. Kada je moje dijete samo kod kuće, od njega se očekuje da poštuje pravila od roditelja.
22. Često kažem: „Znat ćeš bolje kad odrasteš”.
23. Često kažem: „Moje ideje su ispravne i ne biste ih trebali dovoditi u pitanje”.
24. Često kažem: „Dijete se ne bi trebalo svađati s roditeljima”.
25. Često kažem: „Postoje neke stvari o kojima se jednostavno ne smije govoriti”.
26. Često kažem: „Trebao bi popustiti u razgovoru radije nego riskirati da naljutiš ljude”.

2.2. Tipovi obitelji prema teoriji obrazaca obiteljske komunikacije

Budući da orijentacija na razgovor i konformistička orijentacija dosljedno djeluju jedna na drugu, stvaraju četiri tipa obitelji koji su kvalitativno različiti: konsensualne, pluralističke, zaštitničke i *laissez-faire* obitelji. Razlikovanje navedenih tipova obitelji nije samo prikladan način za opisivanje obitelji, već u ovoj tipologiji postoji veliki teorijski značaj, u smislu proučavanja i predviđanja obiteljske komunikacije, odnosa i obiteljskih ishoda (Fitzpatrick i Koerner, 2006.a). Svaki od tih tipova obitelji karakteriziraju specifične obiteljske sheme povezane s vlastitim komunikacijskim ponašanjima roditelja i djece (Fitzpatrick i Koerner, 2002.).

Slika 2.1. Tipovi obitelji prema Fitzpatrick i Koerner

(Fitzpatrick i Koerner, 2006.a:57)

2.2.1. Konsensualne obitelji

Konsensualne su obitelji one s visokom orijentacijom na razgovor i konformizam. Njihovu komunikaciju karakterizira napetost između pritiska za očuvanje postojeće hijerarhije unutar obitelji i interesa za otvorenom komunikacijom. Roditelji su u tim obiteljima vrlo zainteresirani za djecu, ali istovremeno smatraju da su oni ti koji trebaju donositi odluke koje su važne za obitelj. Djeca u tim obiteljima uče o vrijednosti obiteljskih razgovora i usvajaju vrijednosti i uvjerenja svojih roditelja (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Spomenutu napetost roditelji rješavaju slušajući svoju djecu i trošeći energiju na objašnjavanje svojih odluka. U tim se obiteljima sukob općenito smatra negativnim i štetnim za obitelj, ali isto se tako neriješeni sukob smatra potencijalnom prijetnjom, pa se članovi obitelji angažiraju oko rješavanja sukoba i problema (Fitzpatrick i Koerner, 1997., prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.).

Kada konsensualne obitelji pogledamo u kontekstu obiteljske medijacije, baš spomenuta napetost između pritiska za očuvanje postojeće hijerarhije unutar obitelji i interesa za otvorenom komunikacijom može biti izazovna za provedbu postupka. Ono što medijatori mogu napraviti u opisanim situacijama jest iskoristiti otvorenost za razgovor te članove obitelji informirati kako se otvorenom komunikacijom i uključivanjem svih članova obitelji u donošenje obiteljskih odluka mogu postići pozitivne promjene u načinu rješavanja sukoba, a pritom ne ugroziti hijerarhiju u obitelji. Na primjer, roditeljima možemo objasniti kako njihovo dijete neće odlučivati oko toga treba li neki pregled, ali je bitno o temi porazgovarati i objasniti djetetu što ga čeka, čuti što misli o tome i sl. Ako s djetetom razgovaraju o noćnim izlascima, bilo bi poželjno uključiti dijete u donošenje odluke o potonjem i dati mu priliku izraziti svoje mišljenje i osjećaje te prijedloge. Na taj način djeci pružamo dobre primjere i temelje za razvoj komunikacijskih vještina, a ujedno pospješujemo njihovu samostalnost i sposobnost donošenja vlastitih odluka. Pozitivni učinci uključivanja svih članova u proces donošenja obiteljskih odluka puno su veći od onoga od čega obitelji s visokom konformističkom dimenzijom strahuju. To se može postići informiranjem o tome kako uključivanje svih članova obitelji može poboljšati donošenje odluke, povećati zadovoljstvo i smanjiti sukobe. Potrebno je osvijestiti sudionike medijacije da se kroz zajedničko odlučivanje postiže veći osjećaj cijjenjenosti i uvažavanja, što u konačnici može utjecati i na bolje funkcioniranje obitelji. Kroz zajedničko donošenje odluka ističe se važnost različitih perspektiva što može doprinijeti kvalitetnijim odlukama, a osim toga, može se i postići bolja emocionalna povezanost, jer zajedničko donošenje odluka potiče povjerenje i bliskost između članova obitelji. Stoga se

tijekom medijacije naglašava upravo zajedničko donošenje odluka i odabir onog rješenja koji najbolje odgovara na potrebe svih članova obitelji.

2.3.2. Pluralističke obitelji

Obitelji s visokom orijentacijom na razgovor, te niskom orijentacijom na konformizam nazivaju se pluralističkim obiteljima. Komunikaciju u tim obiteljima karakterizira otvorenost i nesputane rasprave koje uključuju sve članove obitelji i širok raspon tema. Roditelji ne smatraju da trebaju kontrolirati djecu i donositi sve odluke umjesto njih, niti osjećaju potrebu slagati se s odlukama svoje djece. Djeca u tim obiteljima uče cijeniti obiteljske razgovore, a istovremeno uče kako biti neovisni i samostalni, što u konačnosti rezultira kvalitetnim komunikacijskim vještinama i povjerenjem u vlastitu sposobnost donošenja samostalnih odluka (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Navedeni način komunikacije dovodi do obiteljskih rasprava u kojima se mišljenja ocjenjuju na temelju vrijednosti argumenata koji ih podržavaju, a na temelju toga koji ih članovi zastupaju. Roditelji su spremni prihvatiti mišljenje svoje djece i dopustiti im da sudjeluju u obiteljskim odlukama. Zbog naglaska na slobodnoj razmjeni ideja i odsutnosti pritiska da se članovi obitelji trebaju pokoriti ili prilagoditi, ove obitelji ne izbjegavaju sukobe i otvoreno se njima bave, imaju često visoku sposobnost rješavanja sukoba koristeći pozitivne strategije rješavanja sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 2006.).

Imati pluralističke obitelji u procesu obiteljske medijacije potencijalno znači imati sudionike medijacije koju su spremni pregovarati i saslušati jedni druge, jer je to nešto što i inače rade unutar svojih obitelji. Također, možemo pretpostaviti da će u pluralističkim obiteljima biti jednostavnije uključiti perspektivu djece u procesu obiteljske medijacije. Međutim, rad s ovim obiteljima može biti i izazovan, ako uzmemo u obzir da bi medijator trebao biti svjestan različitih kulturnih, religijskih i socijalnih uvjerenja članova obitelji koja mogu utjecati na proces pregovaranja i donošenje odluka. Također, pitanje je i utjecaja tih uvjerenja na neutralnost medijatora posebice kad se stavovi izneseni od strane sudionika kose sa uvjerenjima obiteljskog medijatora. Korisno u radu može biti isticanje zajedničkog u području vrijednosti koje su prihvaćene od svih članova obitelji i sudionika.

2.3.3. Zaštitničke obitelji

Zaštitničke su obitelji s niskom razinom orijentacije na razgovor i visokom razinom orijentacije na konformizam. Komunikaciju u zaštitničkim obiteljima karakterizira naglasak na poslušnost roditeljskom autoritetu i manjak otvorene komunikacije. Roditelji u spomenutim obiteljima vjeruju da bi oni trebali donositi odluke za svoje obitelji i smatraju da ne trebaju objašnjavati svoje odluke djeci. Djeca u tim obitelji ne uče o vrijednosti obiteljskih razgovora i ne vjeruju vlastitoj sposobnosti donošenja odluka (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Sukob u zaštitničkim obiteljima percipira se negativno zbog velikog naglaska na konformizam. Od članova obitelji očekuje se da se međusobno ne sukobljavaju i da se ponašaju u skladu s normama i interesima obitelji. Budući da nedostaje prave komunikacije, često je odsustvo pozitivnih strategija i vještina za rješavanje sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 2006.).

Zaštitničke obitelji mogu biti dosta zahtjevne za postupak medijacije jer su članovi obitelji naučeni na to da komuniciraju jako malo i da se ne sukobljavaju. Zbog navedenog, trebalo bi posvetiti dosta vremena za edukaciju sudionika medijacije o tome da su sukobi neizbježni dio života i ako ih rješavamo na konstruktivan način, iz njih mogu proizići pozitivne promjene. Također, potrebno je i pohvaliti sudionike što su se odlučili za postupak medijacije jer to znači da su izašli iz svojih okvira i pokazali volju za rješavanjem vlastitih obiteljskih sukoba. U ovakvim slučajevima bitno je i čvrsto vođenje samog postupka medijacije, gdje će sudionicima u svakom trenutku biti jasno što se od njih očekuje i koji su daljnji koraci. Medijatori bi trebali razumjeti dinamiku zaštitničkih obitelji, s posebnim naglaskom na specifične karakteristike iste, kao što je snažna povezanost između članova obitelji, ali i mogući konflikti koji proizlaze iz takve povezanosti. U tom kontekstu, medijatori bi trebali kontinuirano poticati otvorenu komunikaciju i stvoriti sigurno okruženje, u kojem će članovi obitelji moći izraziti svoje misli i osjećaje, bez straha od osude i gubitka zajedništva.

2.3.4. *Laissez-faire* obitelji

Laissez-faire obitelji su obitelji s niskom orijentacijom na razgovor i konformizam. Njihovu komunikaciju karakteriziraju malobrojne i obično neuključive interakcije među članovima obitelji, s malim rasponom tema. Roditelji u tim obiteljima vjeruju da bi svi članovi obitelji trebali samostalno donositi odluke, malo su zainteresirani za odluke svoje djece i nije im važna komunikacija s njima. Djeca u tim obiteljima ne vide vrijednost obiteljskih razgovora,

uče da sami moraju donositi odluke, ali s obzirom na to da nemaju roditeljsku podršku, preispituju vlastitu sposobnost za donošenje samostalnih odluka (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Članovi ovih obitelji često su emocionalno odvojeni jedni od drugih, svoje obitelji ne doživljavaju kao ograničenje vlastitih interesa, zbog čega su i sukobi rijetki te se izbjegavaju (Fitzpatrick i Koerner, 2006.)

I *laissez-faire* obitelji predstavljaju izazov za provođenje obiteljske medijacije jer nisu orijentirani na komunikaciju unutar obitelji i pridaju joj malu važnost. U ovim situacijama medijatori bi trebali pomoći članovima obitelji kako bi identificirali zajedničke ciljeve i interese, ali i lakše surađivali i imali veći interes za rješenje sukoba. Provoditi obiteljsku medijaciju s ovim obiteljima znači i priliku za poboljšanje komunikacije i procesa donošenja odluka. Osim razumijevanja dinamike ovih obitelji, medijatori bi trebali biti usmjereni na poticanje strukture kroz postavljanje jasnih pravila i očekivanja te povezivanja na zajedničke interese.

Predstavljena obiteljska tipologija proizlazi iz obiteljskih komunikacijskih obrazaca razlikuje se od ostalih tipologija koje se koriste u komunikacijskim istraživanjima. Kao prvo, za razliku od većine drugih tipologija, teorija obrazaca obiteljske komunikacije ne temelji se na razlici između obitelji s visokim i niskim funkcioniranjem. Ova teorija ističe da obitelji koje dobro funkcioniraju često karakteriziraju različiti tipovi ponašanja. Tako na primjer, ponašanje koje je funkcionalno u kontekstu jednog tipa obitelji može biti disfunkcionalno u kontekstu drugog tipa obitelji i obrnuto. Teorija obrazaca obiteljske komunikacije govori o tome da ne postoji univerzalno idealan tip obitelji niti univerzalno idealan način komuniciranja unutar obitelji. Umjesto toga, obitelji stvaraju vlastito komunikacijsko okruženje, a ponašanja se moraju razumjeti i vrednovati na temelju specifičnog konteksta koji je jedinstven za svaki tip obitelji. Druga važna razlika između teorije obiteljskih komunikacijskih obrazaca i drugih tipologija jest da se ova tipologija temelji na čvrstom teoretskom modelu koji objašnjava kako različite strategije koje obitelji koriste za stvaranje zajedničke društvene stvarnosti rezultiraju razlikama u komunikacijskom ponašanju obitelji (Fitzpatrick i Koerner, 2006.). Metaanaliza Messersmith i suradnika (2008.) daje pregled 56 studija koje su ispitivale povezanost između obrazaca obiteljske komunikacije (orijentacija na razgovor i konformizam) i obrade informacija, ponašanja i psihosocijalnih ishoda. Rezultati analize ističu sljedeće: kada se orijentacija na razgovor i orijentacija na konformizam proučavaju zajedno, podaci upućuju na mali, ali značajan odnos između obrazaca obiteljske komunikacije i ukupnih ishoda. Ukupni ishodi odnose se na sve tri dimenzije koje su proučavane (obrada informacija, ponašanja i

psihosocijalni ishodi). Ishodi obrade informacija odnose se na to kako obiteljska komunikacija utječe na sposobnost djece da obrađuju i interpretiraju informacije. To uključuje stavove prema medijima, političku socijalizaciju, skepticizam prema oglašavanju. Ponašajni ishodi odnose se na to kako obiteljska komunikacija utječe na ponašanje članova obitelji, uključujući obrasce sukoba, izražavanje osjećaja, izbjegavanje sukoba i potrošačke navike. Kad je riječ o psihosocijalnim ishodima, radi se o proučavanju utjecaja obiteljske komunikacije na emocionalno fizičko zdravlje pojedinca, uključujući anksioznost, samopouzdanje, depresiju, stres i opću dobrobit. Pokazalo se da je orijentacija na razgovor pozitivno povezana s dječjim interpersonalnim vještinama u romantičnim vezama (Koerner, 2004. prema Messersmith i sur., 2008.), roditeljskom potvrdom i privrženosti (Schrodt i sur., 2007. prema Messersmith i sur., 2008.). i konstruktivnim vještinama rješavanja sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 1997., prema Messersmith, 2008.). Nadalje, konformistička orijentacija obrnuto je povezana s navedenim ishodima i pozitivno povezana sa strahom od komunikacije (Elwood i Schrader, 1998., prema Messersmith, 2008.), izbjegavanjem sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 1997., prema Messersmith, 2008.) i percipiranim stresom mladih osoba (Schrodt i sur., 2007., prema Messersmith, 2008.). Rezultati istraživanja pokazuju kako je otvorena komunikacija u obitelji povezana s boljim psihosocijalnim zdravljem pojedinca, te da djeca koja odrastaju u obiteljima s visokom orijentacijom na razgovor imaju veće samopouzdanje i bolje se nose sa stresom (Messersmith, 2008.).

Osim navedenog, i istraživanja (Schrodt i Shimkowski 2015.) pokazala su da je orijentacija prema razgovoru pozitivno povezana s percepcijom kvalitete suroditeljske komunikacije, dok je konformistička orijentacija bila negativno povezana s istom. U ovom je istraživanju sudjelovalo 493 mladih osoba iz cjelovitih i razvedenih obitelji. Suroditeljstvo kao pojam odnosi se na situacije kada dvije osobe, u skladu sa zajedničkim dogovorom, zajednički brinu i imaju odgovornost za dobrobit određenog djeteta. Osnova zdravog suroditeljstva jest u sposobnosti roditelja koordiniranja svoje zajedničke aktivnosti i odgovornosti te da se međusobno podržavaju u odgoju djece (Feinberg, 2007., prema Schrodt i Shimkowski, 2015.). Radi se, dakle, za medijaciju važnom pojmu s obzirom na to da se medijacija najčešće provodi u području razvoda braka nakon kojeg roditelji trebaju nastaviti dogovorno skrbiti za dijete/djecu. Kroz zajedničku skrb o djetetu nastavljaju komunikaciju kako s djetetom tako i drugim roditeljem i time mogu nastaviti komunikacijske obrasce ili ih mijenjati s obzirom na to da se i struktura obitelji mijenja. Kao i u ranijim fazama razvoja obitelji tako i nakon razvoda braka komunikacijski su obrasci važni jer se roditelji, iako razvedeni s obzirom na skrb o

zajedničkom djetetu trebaju donositi odluke i na tom putu postoje situacije sukoba u kojima će trebati tražiti rješenje. Suroditeljstvo je važno za razvoj djeteta, ali i za funkcioniranje obitelji. Prema teoriji obiteljskih komunikacijskih obrazaca, obitelj je primarni čimbenik socijalizacije djece, nastavlja oblikovati ponašanje i nakon što djeca napuste dom (Koerer i Schrod, 2014., prema Schrod i Shimkowski, 2015.). Istraživanje Schrod i Shimowski (2015.). istaklo je važnost orijentacije prema razgovoru u obitelji za uspostavu zdravog suradničkog odnosa. Roditelji koji potiču otvorenu i slobodnu komunikaciju o raznim temama skloniji su međusobnoj podršci i suradnji u roditeljstvu te rjeđe iskazuju antagonizam ili natjecanje (Schrod i Shimkowski, 2015). Slične rezultate istraživanja dobili su Holman i sur. (2014.), koji su na temelju proučavanja strategija sukobljavanja 50 obitelji i upitnika o obiteljskim komunikacijskim obrascima došli do spoznaja o povezanosti strategija rješavanja sukoba i obrazaca obiteljske komunikacije. Rezultati su potvrdili povezanost obiteljskih komunikacijskih obrazaca s obrascima sukoba roditelja i adolescenata. U pluralističkim obiteljima dokazana je najveća sklonost analitičkoj raspravi i pomirljivosti; djeci je omogućeno slobodno izražavanje mišljenja bez straha od kazne i sukobi su rješavani na suradnički način. Kod konsensualnih obitelji djeca su se češće povlačila u sukobima s roditeljima; roditelji često zahtijevaju poslušnost, ali istovremeno potiču otvorenu komunikaciju, što uzrokuje to sukobi mogu postati kontradiktorni, jer se od djece očekuje da komuniciraju, ali i da se slažu s roditeljima. Roditelji u zaštitničkim obiteljima nametali su autoritet i očekivali poslušnost; djeca su se češće konfrontirala, a sukobi su česti i eskaliraju brže nego u drugim obiteljskim tipovima. Kod liberalnih obitelji, djeca su najmanje bila uključena u rasprave i manje su izražavala svoja mišljenja (Holman i sur., 2014.). Ove su spoznaje značajne u proučavanju povezanosti između teorije obrazaca obiteljske komunikacije i kvalitetne komunikacije unutar obitelji koja je preduvjet za konstruktivno rješavanje sukoba unutar obitelji, a u kontekstu obiteljske medijacije pružaju medijatorima dodatna znanja u pogledu utjecaja komunikacije na sveukupnu dobrobit obitelji. Kada se u medijaciji nađu roditelji, može ih se educirati o utjecaju njihove međusobne komunikacije na razvoj djeteta i razvijanje djetetovih komunikacijskih vještina, kao i strategija rješavanja sukoba, koje će utjecati i na sve buduće odnose koje će imati i u odrasloj dobi.

Kada se govori o obiteljskoj komunikaciji, može se zaključiti kako veći utjecaj imaju roditelji nego njihova djeca, baš iz razloga što se obiteljski odnosi najčešće razvijaju iz bračnih ili partnerskih odnosa. Način na koji roditelji komuniciraju, u velikoj mjeri određuje obiteljsku komunikaciju, odnosno trebala bi postojati pozitivna korelacija između bračne i obiteljske

komunikacije, i šire, između tipova braka i tipova obitelji, ako se tipologije temelje na sličnim komunikacijskim ponašanjima i sustavima vjerovanja (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Potonje potvrđuju i drugi istraživači koji govore o tome kako je komunikacijska sposobnost važna za socioemocionalni razvoj adolescenata te da će bez specifičnih komunikacijskih kompetencija adolescenti vjerojatno imati manje prijateljstava i da će teško ostvariti intimnost u prijateljstvima koja imaju, što posljedično dovodi do većeg rizika za probleme tijekom ovog prijelaznog razdoblja (Buhrmester, 1992. prema Koesten, 2007.). Prethodno navedeno potvrđuje činjenicu da djeca u svojim obiteljima dobivaju temelj za razvijanje komunikacijskih vještina koji se odrastanjem i interakcijama izvan obitelji nadograđuje čime se stvaraju komunikacijski obrasci koje kasnije kao odrasli donose u svoje romantične veze i obitelji. Pozitivno je što se i u odrasloj dobi može utjecati na promjenu komunikacijskih obrazaca, uz volju i rad, a baš je obiteljska medijacija važna gdje uz stručno vodstvo pojedinci mogu mijenjati svoje komunikacijske obrasce te uspješnije pregovarati i upravljati sukobima u obitelji.

2.3. Tipovi obitelji i konfliktna komunikacija

Ako ranije navedenu tipologiju obitelji te orijentacije na razgovor i konformizam promatramo u odnosu na načine suočavanja sa sukobima unutar obitelji, prvo što možemo uočiti da orijentacija na razgovor ima snažnu negativnu povezanost s izbjegavanjem sukoba i pozitivnu povezanost s traženjem socijalne podrške kao strategije suočavanja tijekom sukoba. S druge strane, orijentacija na konformizam snažno je pozitivno povezana s izbjegavanjem sukoba i s izražavanjem negativnih oblika ponašanja (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b). Spomenute tvrdnje mogu biti podloga za medijatore u smislu približnog otkrivanja gdje se nalaze članovi obitelji koji sudjeluju u medijaciji s navedenim dimenzijama. Tada mogu znati što očekivati od sudionika medijacije te ih usmjeravati prema orijentaciji prema razgovoru, navodeći relevantne podatke o tome kako orijentacija dovodi do boljih strategija za rješavanje sukoba te posljedično i kvalitetnijih odnosa u obitelji.

Kad je riječ o tipovima obitelji, otkriveno je da konsensualne obitelji karakteriziraju visok stupanj iskazivanja negativnih osjećaja i njihova sklonost traženju socijalne podrške, što je rezultat visokog stupnja orijentacije na razgovor, kao i visokog stupnja konformističke orijentacije. Iako često izražavanje negativnih osjećaja može za posljedicu imati narušavanje

obiteljskih odnosa, kod konsensualnih obitelji to nužno nije tako iz razloga što članovi opisanih obitelji traže socijalnu podršku koja je pozitivno povezana sa sposobnošću pozitivnog suočavanja s negativnim posljedicama sukoba. Zbog navedenog ove su obitelji u neobičnoj situaciji jer istovremeno potiču otvoreni sukob dok s druge strane sukob smatraju razornim (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b.). Potonje se u provođenju postupka medijacije može iskoristiti na način da ovim obiteljima možemo dopustiti više ventiliranja, odnosno iskazivanja negativnih osjećaja, s manje straha da će navedeno utjecati na proces medijacije.

U pluralističkim obiteljima prisutan je nizak stupanj izbjegavanja sukoba zbog visoke orijentacije na razgovor i niske konformističke orijentacije. Iako su slične konsensualnim obiteljima po traženju socijalne podrške, karakterizira ih manji stupanj iskazivanja negativnih osjećaja, što je iznenađujuće ako uzmemo u obzir da bi pluralističke obitelji trebale biti manje ograničene u izražavanju osjećaja u odnosu na konsensualne obitelji. Navedeno se može objasniti time što pluralističke obitelji doživljavaju manje negativnog utjecaja i neprijateljstva, jer ne izbjegavaju rješavanje sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 2006.). Kao što je i ranije navedeno, s obzirom na obilježja opisanih obitelji, provođenje postupka obiteljske medijacije trebalo bi biti lakše u odnosu na druge tipove obitelji. Eventualno ove obitelji treba poticati i educirati o tome da iskazuju svoje negativne osjećaje.

Kod zaštitničkih obitelji obrazac sukoba okarakteriziran je izbjegavanjem sukoba i visokim stupnjem izražavanja negativnih osjećaja te slabijim traženjem socijalne podrške, što za rezultat ima nedostatak pozitivnih strategija za rješavanje sukoba. Kao posljedica neriješenih sukoba, osobe u ovim obiteljima razvijaju neprijateljstvo i negativne osjećaje prema članovima obitelji koji se izražavaju u kratkim i često beznačajnim emocionalnim ispadima (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b.). Za postupak su obiteljske medijacije zaštitničke obitelji velik izazov jer izbjegavaju rješavanje sukoba i nemaju razvijene strategije. Možemo pretpostaviti da će se, zbog navedenog i manji broj pojedinaca iz ovih obitelji uopće odlučiti za obiteljsku medijaciju. Članove spomenute obitelji potrebno je pokušati osvijestiti o važnosti otvorene komunikacije te podučiti ih pozitivnim komunikacijskim vještinama i vještinama pregovaranja.

Laissez-faire obitelji karakterizira niska razina orijentiranosti na razgovor i niska razina konformističke orijentacije, ima relativno nizak intenzitet konfliktnih epizoda jer su načelno emocionalno udaljeni jedni od drugih i izbjegavaju sukobe, kao i traženje socijalne podrške (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b.). I za navedeni tip obitelji možemo pretpostaviti da će u manjoj mjeri tražiti postupke za rješavanje obiteljskih sporova jer kod njih ne postoji tendencija za

rješavanje potonjih. Za medijatore je svakako izazovno članove obitelji, koji rijetko komuniciraju i često su emocionalno udaljeni jedni od drugih, motivirati da zajedno rješavaju neki sukob, stoga bi proces medijacije bio zahtjevan i od medijatora tražio ulaganje dodatnog truda.

Kada teoriju obrazaca obiteljske komunikacije uzmemo u obzir u kontekstu obiteljske medijacije, teza da ne postoji univerzalno idealan tip obitelji niti univerzalno idealan način komunikacije unutar obitelji, naglašava potrebu da medijatori svaku obitelj trebaju gledati kao jedinstvenu cjelinu. Ponašanja, komunikacijske obrasce te načine suočavanja sa sukobima, treba promatrati u kontekstu svake obitelji posebno. Bolje razumijevanje samih obrazaca obiteljske komunikacije, spomenutih dimenzija i tipologije obitelji zasigurno mogu dati doprinos u provođenju procesa obiteljske medijacije. Medijatori koji usmjeravaju više pažnje na komunikaciju članova obitelji, prepoznaju obrasce obiteljske komunikacije, mogu bolje voditi sam postupak, osvijestiti članove obitelji o njihovoj komunikaciji, educirati ih o konstruktivnoj komunikaciji i vještinama pregovaranja, da bi se u konačnici članovi obitelji bolje razumjeli, više slušali i osnaženi pokušali doći do sporazumnih rješenja svojih sporova. Osim navedenog, medijatori će koristeći ova znanja lakše moći prevladati prepreke i zastoje u postupku, te bolje upravljati samim postupkom. Olakšavanje komunikacije i bolje razumijevanje članova obitelji jedna je od ključnih prednosti medijacije, a jedne od ključnih karakteristika medijatora jest da su između ostalog usmjereni na komunikaciju, da modeliraju poželjnu i konstruktivnu komunikaciju (Sladović Franz, 2005.). Teorija obrazaca obiteljske komunikacije ima važnu ulogu u provođenju obiteljske medijacije jer daje doprinos u razumijevanju načina na koji članovi obitelji komuniciraju, izražavaju svoje misli, osjećaje i potrebe. Na ovaj način, medijator može bolje identificirati izvore sukoba, ali i snage unutar obitelji koje mogu pomoći k traženju rješenja konkretnih obiteljskih sukoba.

2.3.1. Obiteljski/bračni tipovi i tipologija nasilja

Na temelju teorijskih i empirijskih istraživanja bračnih uvjerenja i ponašanja Fitzpatrick je došla do jedne od prvih tipologije parova 1982., koje je označila kao tradicionalne, neovisne i odvojene, do kojih je došla istražujući parove prema dimenzijama odnosa: konvencionalna naspram nekonvencionalna uvjerenja o braku; međuovisni naspram autonomni pristupi vremenu, prostoru, aktivnostima i ciljevima; te izbjegavanje konflikta naspram tendenciji uključivanja u konflikt (Flora i Sergin, 2015.). Istraživanje je pokazalo da su dvije trećine svih

brakova oba partnera istog bračnog tipa, što rezultira brakovima čistog tipa dok u jednoj trećini partneri su različitih bračnih tipova što rezultira mješovitim tipom braka (Fitzpatrick i Koerner, 2002.).

Tradicionalni parovi imaju konvencionalne vrijednosti o bračnim odnosima (žena uzima muževo prezime, u braku prevladava patrijarhat), međusobno su ovisni i radije se upuštaju u bračne konflikte u svezi važnih tema, umjesto da ih izbjegavaju. Neovisni parovi imaju nekonvencionalne vrijednosti o braku, kao na primjer da brak ne bi trebao ograničavati individualna postignuća, žena zadržava svoje prezime. Također, njeguju visok stupanj međusobne suradnje, ali istovremeno njeguju odvojene vremenske rasporede i fizički prostor i ne izbjegavaju konflikte već se upuštaju u njih. Odvojeni parovi imaju konvencionalna uvjerenja o braku, cijene individualnu slobodu, imaju manje zajedničkog druženja, svoju komunikaciju opisuju kao uvjerljivu i asertivnu, radije izbjegavaju sukobe (Fitzpatrick i Koerner, 2002.). Istraživanje Fitzpatrick i Ritchie (1994.) uključivalo je 168 obitelji te je proučavalo povezanost između navedene bračne tipologije i dvaju dimenzija: konverzacijske i konformističke orijentacije. Veliki dio istraživanja Fitzpatrickovih tipova fokusirao se na stvarne komunikacijske razmjene između supružnika. Posebno je proučavano kako se parovi nose s različitim komunikacijskim situacijama, uključujući suočavanje s konfliktima, reakcije na poruke usklađenosti, demonstracija moći i kontrole, svakodnevni razgovori, te tematske diskusije koje definiraju brak. Glavni rezultati istraživanja pokazali su sljedeće (Fitzpatrick i Ritchie, 1994.):

- obitelji koje vode tradicionalni i neovisni parovi naglašavaju konverzacijsku orijentaciju, s naglaskom na poticanje otvorene komunikacije
- obitelji koje vode odvojeni partneri naglašavaju konformističku orijentaciju
- tradicionalni parovi najčešće vode konsensualne obitelji
- neovisni parovi vode pluralističke obitelji
- odvojeni parovi vode zaštitničke obitelji
- mješoviti parovi vode *laissez-faire* obitelji
- u obiteljima gdje svi članovi obitelji dijele istu komunikacijsku shemu, postoji veće slaganje u percepciji obiteljskih odnosa i strukture
- u obiteljima gdje roditelji i djeca nemaju istu komunikacijsku shemu, dolazi do većih razlika u percepciji roditeljskih uloga, obiteljske hijerarhije emocionalne povezanosti.

Navedeni rezultati upućuju na međusobnu povezanost obrazaca obiteljske komunikacije, tipologije obitelji i tipologije parova, što u konačnici znači da tip komunikacije između parova često određuje i stil komunikacije s djecom; da parovi koji imaju različite vrijednosti i komunikacijske obrasce mogu se suočiti s većim izazovima u odgoju djece; te da obitelji koje kombiniraju otvorenu komunikaciju s jasnim vrijednostima i ulogama najčešće postižu najzdravije odnose među članovima (Fitzpatrick i Ritchie, 1995.).

2.4. Olsonov kružni model obiteljskog funkcioniranja i procesi obiteljske interakcije

Kružni model bračnih i obiteljskih sustava jedan je od najčešće korištenih modela obiteljskog funkcioniranja i prema njemu obitelji funkcioniraju u smislu kohezivnosti odnosno emocionalnog povezivanja koje članovi obitelji imaju jedni prema drugima (Schrodt, 2005.). Koristeći teoriju obiteljske komunikacije Koerner i Fitzpatrick nastao je Olsonov kružni model obiteljskog funkcioniranja koji pruža teorijski okvir i objašnjava kako obitelji funkcioniraju s naglaskom na tri važna elementa: koheziju, prilagodljivost i komunikaciju. Kružni model obiteljskog funkcioniranja jedan je od najšire korištenih modela obiteljskog funkcioniranja. Prema tom modelu obitelji funkcioniraju u smislu kohezivnosti ili emocionalne povezanosti koji članovi imaju jedni prema drugima te prilagodljivosti, što se odnosi na količinu promjena koju obitelj doživljava u smislu vodstva, međusobnih odnosa i pravila odnosa (Olson 2000., prema Schrodt, 2005.). Treća je i najvažnija dimenzija u modelu, komunikacija koja se promatra kao dinamička komponenta koja pospješuje ili zaustavlja obiteljsko kretanje u ostalim dvjema dimenzijama, odnosno dobra komunikacija olakšava koheziju i prilagodljivost (Olson i sur. , 1983., Perosa i Perosa, 2001. prema Schrodt, 2005.). U svom izvornom modelu Olson i sur. sugerirali su da su kohezivnost i prilagodljivost krivolinijski povezane s pozitivnim obiteljskim funkcioniranjem, te da se svaka sastoji od četiri razine. S obzirom na potonje, previše kohezivne (ili isprepletene) obitelji i nedovoljno kohezivne (ili neangažirane) obitelji su u riziku od nastanka obiteljskih problema, dok one koje spadaju u srednji raspon (odvojene ili povezane) smatraju optimalnima. Isto tako, pretjerano prilagodljive i nedovoljno prilagodljive obitelji su u riziku od nastanka obiteljskih problema, dok se obitelji koje spadaju u srednji raspon (fleksibilne ili strukturirane) smatraju optimalnima. Koristeći četiri razine za svaku dimenziju, kružni model identificirao je 16 različitih tipova obiteljskih sustava koji bi se pak mogli kategorizirati u tri opća tipa: uravnotežene, srednje i ekstremne (neuravnotežene) obitelji. Tijekom revizija modela Olson je tvrdio da uravnoteženi obiteljski sustavi imaju

pozitivniju komunikaciju od neuravnoteženih, u smislu veće otvorenosti i manje problema u komunikaciji (Schrodt, 2005.).

U svojim je studijama Olson imao hipoteze u kojima tvrdi da komunikacija može olakšati obiteljsko funkcioniranje i da se obiteljski sustavi mogu razlikovati na temelju njihove komunikacije, pri čemu je koristio opću teoriju obrazaca obiteljske komunikacije kako bi ispitao u kojoj mjeri obiteljsko komunikacijsko okruženje utječe na olakšavanje obiteljskog funkcioniranja (Schrodt, 2005.). Ovaj je model značajan jer komunikaciju stavlja kao središnji element modela što nam ponovno dokazuje koliko je komunikacija važna za funkcioniranje obitelji. Ona je kao most između kohezije i prilagodljivosti te omogućava članovima obitelji da izraze svoje misli, potrebe i osjećaje i na taj način grade međusobno povjerenje. Dobra komunikacija omogućava članovima obitelji da izraze svoju privrženost i ljubav, te individualne potrebe i granice čime se podržava zdrava ravnoteža između bliskosti i neovisnosti. Kada govorimo o prilagodljivosti, komunikacija je ta koja olakšava obiteljima da zajednički donose odluke, da prilagođavaju promjenama koje obitelj doživljava kroz različite faze života. I ponovno, kada govorimo o kvalitetnoj komunikaciji svakako možemo reći da ona uvelike utječe na konstruktivno rješavanje sukoba zato što su članovi obitelji koji imaju pozitivnu i konstruktivnu komunikaciju sposobni izraziti svoje nezadovoljstvo, rješavati sukobe na miran način te kroz otvoreni dijalog dati i primiti konstruktivne kritike. Tako je to i u obiteljskoj medijaciji, komunikacija je ključan element koji pokreće ili zaustavlja proces medijacije, ona je temelj za međusobno razumijevanje, rješavanje sukoba i postizanje zajedničkog dogovora. Medijatori aktivno koriste komunikacijske vještine kako bi prepoznali i upravljali komunikacijskim obrascima koji mogu ometati proces medijacije, olakšali sam proces te osigurali sigurno okruženje u kojem članovi obitelji mogu slobodno izraziti svoje misli i osjećaje. Zbog svega navedenog, komunikacije je kao sila koja pokreće druge procese u obitelji i time se treba voditi u provedbi postupka obiteljske medijacije.

Govoreći o funkcioniranju obitelji onda se osim Olsonovog kružnog modela treba dotaknuti i nekih drugih obiteljskih procesa, poput uspostavljanja i korištenja moći; suočavanja sa sukobima i procesa donošenja odluka. Ovim su se procesima bavili Flora i Segin (2011.) koji su ih opisali kao snažne obiteljske i komunikacijske procese od ključne važnosti za funkcioniranje obitelji.

2.4.1. Koncept moći u obiteljskim odnosima

Kada govorimo o konceptu moći, može se povezati s dimenzijom prilagodljivosti Olsonog kružnog modela koja se bavi s asertivnošću, kontrolom, disciplinom, ulogama i provođenjem pravila (Flora i Sergin, 2011.). Moć u obiteljima može se definirati kao sposobnost ili potencijal da se promjeni ponašanje drugog člana obitelji (Carrere, Coan, Gotmtman i Swanson, 1998. prema Flora i Sergin, 2011.). Radi se o važnom konceptu koji može imati veliki utjecaj na funkcionalnost obitelji. Izvori moći u odnosima ljudi mogu biti različiti, od onih materijalnih, poput stambenih uvjeta, plaće i sl., do osobina koji pojedinci imaju, poput elokventnosti, strpljivosti, marljivosti i određenih znanja te vještina kao što su komunikacijske vještine ili vještine upravljanja sukobima. Flora i Sergin (2011.) razlikuju moć nagrađivanja, moć prisile, legitimnu moć, referentnu moć i moć koja proizlazi iz znanja.

- Moć nagrađivanja odnosi se na sposobnost osobe (izvora) da nagradi drugu osobu (cilj) i percepciju druge osobe o toj sposobnosti i nagradi. Drugim riječima, nagrada postaje izvor moći samo ako druga osoba želi nagrade koje izvor nudi. Najjednostavniji je primjer navedenog sustav nagrađivanja koji roditelji koriste u odgoju djece, na primjer kada djetetu nude čokoladu kao nagradu za pospremanje sobe.
- Moć prisile proizlazi iz očekivanja druge osobe da će prva osoba primijeniti kazne ako se on/ona ne prilagodi pokušaju utjecaja. Potonje podrazumijeva da osoba ima sposobnost i svijest o primjeni kazne kako bi doveo do promjene. Snaga prisilne moći leži u veličini negativnosti koja se veže uz kaznu s kojom se prijeti. Primjer korištenja prisilne moći jest kada malo dijete zna da će izljevom ljutnje u trgovini dobiti slatkiš, jer će roditelj taj izljev ljutnje smatrati jako neugodnim i radije će popustiti djetetu.
- Legitimna moć odnosi se na moć utemeljenu na položajima ili ulogama koje ljudi imaju, na primjer roditelj prema djetetu ili direktor prema zaposlenicima. Osoba se u tim situacijama osjeća dužno poslušati izvor jer ima internalizirano poštovanje prema izvoru moći.
- Referentna moć odnosi se na moć koja se temelji na sviđanju ili identifikaciji i koja proizlazi iz zajedničkih interesa. Hipoteza referentne moći jest da će ljudi promijeniti svoje ponašanje na poticaj drugih koji im se sviđaju.

- Moć koja proizlazi iz znanja/sposobnosti odnosi se na moć koju jedna osoba daje drugoj jer vjeruje da osoba ima neka posebna znanja ili sposobnosti. Ključno je da jedna osoba ima neke sposobnosti ili znanja koje druga osoba ne posjeduje i treba (Flora i Sergin, 2011.).

Koncept moći u obiteljskim odnosima vrlo je osjetljiva jer pojedinci njom mogu manipulirati, a s druge strane neki ljudi uopće neće biti svjesni moći koju netko od članova obitelji koristi kako bi promijenili njihovo ponašanje. U kontekstu teorije obrazaca obiteljske komunikacije, koncept moći odnosi se na načine na koje obitelji koriste komunikaciju kako bi utjecali jedni na druge, donosili odluke i održavali određenu hijerarhiju ili ravnotežu u odnosima. S druge strane, ravnoteža moći u obiteljskoj medijaciji jedna je od temeljnih pretpostavki procesa, o kojoj medijatori trebaju neprestano brinuti. Ravnoteža moći između sudionika medijacije podrazumijeva da sudionici imaju relativno jednaku količinu moći, koja im omogućuje da na jednak i pravedan način donose odluke koje odražavaju njihove interese i potrebe. Naravno, ravnoteža moći između sudionika medijacije često nije jednaka, a pri tome treba uzeti u obzir da postoje različiti izvori moći, a procjenjivanju ravnoteže moći, bitno je da nitko od sudionika nije nadmoćan, čime ne bilo moguće ravnopravno sudjelovanje u medijaciji.

Kao i moć u obiteljskim odnosima i odlučivanje u obitelji jest obiteljski proces koji se neprekidno događa, a usko je povezano s moći jer moćniji članovi imaju veći utjecaj na donošenje odluka u obitelji. Flora i Sergin (2011.) razlikuju instrumentalne i afektivne odluke. Instrumentalne odluke uključuju rješavanje funkcionalnih pitanja (npr. što kupiti za ručak, koju srednju školu upisati), a afektivne odluke temelje se na emocijama, uključuju rješavanje sukoba i izbora povezanih s vrijednostima, ulogama i osjećajima. Ako odlučivanje u obitelji sagledamo kroz teoriju obrazaca obiteljske komunikacije, odnosno u kontekstu konverzijske i konformističke orijentacije, možemo pretpostaviti kako se u tim dvjema dimenzijama mijenja način donošenja odluka u obitelji. Na primjer, obitelji s visokom razinom konformizma i niskom razinom orijentiranosti na razgovor sasvim će sigurno većinu odluka donositi na način da se o njima ne raspravlja puno i da odluku donese članovi obitelji koji imaju autoritet. Tomu je tako jer je komunikacija unutar obitelji usko povezana s procesom donošenja odluka.

2.4.2. Sukobi u obitelji

Moć u odnosima odražava se na odlučivanje u obiteljima i na rješavanje sukoba. Moć i odlučivanje u obitelji utječu na sukobe, a često su i tema sukoba. Strategije ponašanja u

sukobima proizlaze iz obiteljskog komunikacijskog konteksta, a obrasci rješavanja sukoba u obitelji postaju zadani obrasci za rješavanje sukoba i izvan obitelji (Flora i Sergin, 2011.). Zbog navedenog tema je sukoba u obitelji uvijek aktualna među istraživačima, a kompleksnost teme opravdava različite pristupe i poglede. Vuchinich (1987., prema Flora i Sergin, 2011.) navodi da se obiteljski sukobi obično zaustavljaju na jedan od četiri načina:

- pokornost: jedna osoba u sukobu popušta drugoj
- kompromis: svatko od članova voljan je popustiti malo i naći se u „sredini“
- zastoj: članovi odustaju od sukoba bez rješenja, te se slažu da se ne slažu i idu dalje
- povlačenje: jedna strana napušta sukob odbijanjem razgovora ili napuštanjem prostorije, a obiteljski konflikt obilježen je negativnim ispadom, i za razliku od triju ranije navedenih metoda, obitelj ne može jednostavno prijeći na neku drugu aktivnost.

Zanimljiva je podjela sukoba na rješive i trajne. Rješivi su sukobi oni u kojem jedan član obitelji iznese problem, te se uz ispravnu strategiju dođe do rješenja, a trajni karakteriziraju svađe duboko ukorijenjene u neslaganjima oko složenijih pitanja (npr. vrijednosti, uloge, osobine ličnosti) koji uvijek iznova izbijaju na površinu i nikad se ne riješe (Gottman, 1999., prema Flora i Sergin, 2011.). Bez obzira na učestalost sukobljavanja u obitelji i izvore obiteljskih sukoba, strategije rješavanja sukoba jedne su od najvažnijih čimbenika funkcionalnosti obitelji.

Kada govorimo o sukobima, važno je spomenuti da ljudi prvo uče u sukobima i strategijama rješavanja istih unutar svojih obitelji (Noller, 1995., prema Botta i Dumlao, 2009.) te da se društveni svijet pojedinca konstruira kroz ponavljajuće verbalne i neverbalne obrasce komunikacije među članovima obitelji (Badzinski i Fitzpatrick, 1994., prema Botta i Dumlao, 2009.). Ovdje se ponovno ističe važnost obitelji kao prve točke socijalizacije i učenja o komunikaciji, kao i strategijama rješavanja sukoba. Obiteljsko okruženje ključno je mjesto za uspostavu kognitivnih orijentacija prema sukobima. Istraživanje koje su proveli Botta i Dumlao (2009.) obuhvatilo je 211 studenata preddiplomskog studija na dva sveučilišta i ispitalo je mogućnost da obiteljski komunikacijski okvir uspostavlja relacijske sheme koje usmjeravaju pojedince prema različitim kognitivnim fokusima i interpretacijama sukoba. Rezultati su pokazali da su obrasci obiteljske komunikacije između očeva i njihove odrasle djece povezani sa stilovima sukoba koje studenti koriste u odnosima sa svojim očevima. Osim navedenog, kod obrade rezultata koristila se i tipologija obitelji prema teoriji obrazaca obiteljske komunikaciji

te su rezultati podržali tezu da obiteljski komunikacijski obrasci obliku relacijske sheme koje kasnije utječu na pristupe strategijama rješavanja sukoba. Tako se pokazalo da su ispitanici iz *laissez-faire* obitelji manje koristili suradnju, popuštanje i suočavanje, ali nije potvrđena hipoteza da će ispitanici iz tih obitelji više izbjegavati sukobe. Nadalje, ispitanici iz zaštitničkih obitelji češće su koristili izbjegavanje i popuštanje, a rjeđe suradnju i suočavanje, čime su potvrđene istraživačke hipoteze. Kod pluralističkih obitelji ispitanici su koristili suradnju i suočavanje, a manje izbjegavanje i popuštanje. Ispitanici iz konsensualnih obitelji najviše su koristili suradnju, a manje popuštanje. Opći zaključak ovog istraživanja jest da obiteljski komunikacijski obrasci značajno utječu na stilove sukoba mladih odraslih osoba te da su suradnja i popuštanje bili najjače povezani s komunikacijskim obrascima koje je poticao otac. Navedeno bi značilo da obitelji koje potiču otvorenu komunikaciju razvijaju mlade koji preferiraju suradnju te da obitelji koje inzistiraju na konformizmu odgajaju djecu koja češće popuštaju ili izbjegavaju sukobe (Botta i Dumlao, 2009.). Ako sagledamo ove spoznaje u kontekstu obiteljske medijacije, značajno je razumijevanje da se strategije ponašanja u situaciji sukoba mogu oblikovati još u djetinjstvu, što je bitno isticati kako obiteljskim medijatorima tako i sudionicima medijacije. O tome se može i informirati sudionike kada se govori o utjecaju sukoba na djecu te o značaju konstruktivnog rješavanja sukoba i otvorene komunikacije jer time roditelji modeliraju načine rješavanja sukoba pred svojom djecom.

Također, istraživači su otkrili izravnu povezanost između konformističke orijentacije i sklonosti izbjegavanju sukoba, i s druge strane, orijentacije prema razgovoru koja je negativno povezana s izbjegavanjem sukoba (Fitzpatrick i Koerner, 1997., prema Botta i Dumlao, 2009.). Izbjegavanje sukoba kao strategija rješavanja sukoba može biti povremeno korisna, ali dugoročno ne doprinosi pozitivnim promjenama i konstruktivnom načinu rješavanja sukoba. Sa sukobima se potrebno suočavati na način da rješenja sukoba budu prihvatljiva za sve sudionike istog.

Strategije rješavanja sukoba jedan su od glavnih pokazatelja obiteljske komunikacije, kao i ključan proces za konstruktivno rješavanje problema. Članovi obitelji često imaju ustaljene strategije rješavanja sukoba koje nisu uvijek djelotvorne. Medijator u obiteljskoj medijaciji svojim djelovanjem može utjecati na komunikaciju između članova obitelji i ponuditi pregovaranje temeljeno na identificiranim potrebama i interesima svih uključenih kao strategiju rješavanja spornih pitanja, a njihovo rješavanje može dovesti i do rješavanja sukoba. To djelovanje medijatora očituje se u konstruktivnom vođenju postupka, razumijevanjem funkcioniranja i dinamike obitelji, individualnim pristupom, upotrebom neutralnog govora,

fokusom na interese i potrebe koje imaju članovi obitelji, a ne na njihove pozicije u sukobu, upravljanjem emocionalnom dinamikom te komunikacijskim vještinama poput aktivnog slušanja, postavljanja otvorenih pitanja, parafriziranjem, sažimanjem, preoblikovanjem i sl. Cilj je da članovi obitelji na svoj sukob gledaju iz druge perspektive, potiče se da na sukob pokušaju pogledati iz pozicije drugoga, da primjene drugačije komunikacijske tehnike od onih njima uobičajenih te da pronađu alternativna rješenja o konkretnim aspektima sadržaja sukoba i preuzmu odgovornost za ishode sukoba kojeg imaju.

2.5. Sheme obiteljske komunikacije

Sheme obiteljske komunikacije strukture su znanja koje predstavljaju vanjski svijet obitelji i pružaju osnovu za tumačenje ponašanja drugih članova obitelji. Drugim riječima, one su kognitivni okviri koji usmjeravaju razumijevanje odnosa između članova obitelji (Fitzpatrick i Richie, 1994., prema Schrodt 2005.). Odnose se na obrasce ili stilove komunikacije koji se razvijaju unutar obitelji i utječu na način na koji članovi obitelji međusobno komuniciraju. Spomenute se sheme razvijaju često nesvjesno, a stvaraju se kroz zajedničko iskustvo obitelji, njihove norme, vrijednosti i uvjerenja, te se pomoću njih oblikuje komunikacijska dinamika unutar obitelji. Fitzpatrick i Ritchie (1994., prema Schrodt, 2005.) sugeriraju da su dvije linije istraživanja doprinijele razumijevanju konstrukta shema obiteljske komunikacije: Fitzpatrickova (1988.). tipologija bračnih partnera i Richijeva rekonceptualizacija istraživanja obiteljskih komunikacijskih obrazaca. Fitzpatrick i Ritchie razvili su instrument obiteljske komunikacijske okoline identificirajući tri dimenzije koje su ključne za proučavanje obiteljskih komunikacijskih shema: strukturalni tradicionalizam, ekspresivnost i izbjegavanje (Schrodt, 2005.). Ove dimenzije opisuju različite komunikacijske stilove i obrasce unutar obitelji i naglašavaju kako obitelji postavljaju granice, izražavaju emocije ili se suočavaju s konfliktima.

Kada govorimo o strukturalnom tradicionalizmu, odnosi se na stupanj u kojem obitelji naglašavaju hijerarhiju, uloge i norme unutar obiteljskih odnosa. Obitelji s visokim stupnjem strukturalnog tradicionalizma pridaju veliku važnost tradicionalnim vrijednostima, jasnoj podjeli uloga i normama ponašanja. Potonje se odnosi na konvencionalna uvjerenja o braku te na orijentaciju na konformizam, kako bi se naglasila hijerarhija u obitelji. Ekspresivnost označava stupanj do kojeg obitelji potiču slobodno izražavanje misli, osjećaja i stavova. Obitelji s visokim stupnjem ekspresivnosti omogućavaju otvorenu komunikaciju koja se

temelji na iskrenom dijeljenju osjećaja i mišljenja. Opisana dimenzija predstavlja orijentaciju na razgovor. Izbjegavanje se odnosi na tendenciju obitelji da izbjegavaju konflikte. U obiteljima s visokim stupnjem izbjegavanja, članovi preferiraju smirivanje neugodnih situacija i napetosti te se rijetko opuštaju u dublje razgovore o teškim temama. To se odnosi na potiskivanje neugodnih tema ili nametanje konformizma. Fitzpatrick i Ritchie nisu samo postavili ove tri ključne dimenzije već su otkrili da članovi koji dijele istu shemu obiteljske komunikacije imaju tendenciju pokazati slaganje oko niza drugih tema i dimenzija obiteljskog života (Schrodt, 2005.). Možemo pretpostaviti da kod obitelji, gdje partneri imaju različite sheme obiteljske komunikacije koje su usvojili u svojim primarnim obiteljima, češće može doći do nesporazuma jer članovi imaju različita uvjerenja, a s time i očekivanja, o načinu komunikacije. Svaki je pojedinac odrastanjem u svojoj obitelji stekao određena uvjerenja i komunikacijske stilove te s time ulazi u svoj brak i obitelj, stoga nije teško zamisliti koliko različitosti može postojati između ljudi. Ono što je važno jest kako se članovi obitelji nose s tim različitostima i koliko su spremni uložiti energije i resursa u rad na sebi i partnerskom odnosu s ciljem postizanja konstruktivne komunikacije i kvalitetnih obiteljskih odnosa. Način na koji članovi obitelji komuniciraju razvija se kroz interakcije između roditelja, te roditelja i djece, i njihovih težnji da prema stvaranju zajedničke društvene stvarnosti. Stečena komunikacijska uvjerenja utječu na način na koji pojedinci percipiraju okolinu i na koji način komuniciraju. Članovi obitelji zajednički oblikuju svoju društvenu stvarnost kroz međusobne interakcije i razvijaju sheme razumijevanja koje im pomažu u oblikovanju i tumačenju poruka (Koerner i Fitzpatrick, 2002., prema i Schimkowski, 2015.). Istraživanja su pokazala veću povezanost između roditeljevih i djetetovih procjena obiteljske strukture, veću razinu obiteljske kohezije kod obitelji koje su dijelile sheme obiteljske komunikacije nego u obiteljima koje nisu. S obzirom na potonje, može se zaključiti da obiteljske komunikacijske sheme i stupanj u kojem su one zajedničke među članovima obitelji, mogu utjecati na funkcioniranje obitelji i olakšavanje kohezije i ekspresivnosti (Fitzpatrick i Ritchie, 1994., prema Schrodt, 2005.) .

Općenito, rezultati istraživanja pokazali su da su percepcije obiteljske ekspresivnosti, strukturalnog tradicionalizma i izbjegavanja povezane s percepcijom obiteljske kohezivnosti i fleksibilnosti i doista mogu olakšati funkcioniranje obitelji iako na različite načine i u različitim stupnjevima. Rezultati su pokazali da percepcija obiteljske ekspresivnosti ima izravnu povezanost s obiteljskom kohezivnosti i fleksibilnosti. Između ostalog, zaključeno je da mlađa odrasla djeca koja smatraju da članovi njihove obitelji vjeruju u slobodnu i otvorenu razmjenu

misli i osjećaja, vjeruju da je umjesto izbjegavanja neugodnih tema i osjećaja bolje razgovarati o njima, vjerojatnije je da će uočiti jače emocionalne veze unutar svojih obitelji. Ovi rezultati značajni su s obzirom na to da su sheme obiteljske komunikacije kognitivni okviri koji usmjeravaju obiteljsku interakciju što zauzvrat olakšava optimalno obiteljsko funkcioniranje. Pokazalo se da sve tri dimenzije sheme obiteljske komunikacije pridonose percepciji obiteljske kohezivnosti i fleksibilnosti. U širem smislu, rezultati dodatno podupiru teoriju obiteljske komunikacije Fitzpatricka i Koernera, čija je teorija utemeljena na relacijskim shemama ili kognitivnim okvirima koji pružaju osnovu za razumijevanje obiteljskih interakcija (Schrodt, 2005.). Također, teorija obrazaca obiteljske komunikacije Koernera i Fitzpatricka pokazala je da su sheme obiteljskih odnosa središnje za obiteljsko funkcioniranje (Schrodt, 2005.) i u velikoj mjeri određuju obiteljsku komunikaciju (Fitzpatrick i Koerner, 2002., prema Aloia, 2019.)

Značaj shema obiteljske komunikacije u provođenju postupka obiteljske medijacije ogleda se u tomu što dobre sheme omogućavaju otvoreniji i konstruktivniji dijalog, olakšavaju napetost, povećavaju spremnost za suradnju i rješavanje obiteljskih sukoba. S druge strane, negativne komunikacijske sheme poput ignoriranja, okrivljavanja, prekidanja ili napada, mogu otežati rješavanje sukoba te i proces obiteljske medijacije. Pitanje koje se logično postavlja jest što medijatori mogu napraviti u takvim situacijama. Tada bi medijatori trebali raditi na zaustavljanju postojećih shema obiteljske komunikacije, u medijacijskom procesu otvoriti prostor u kojem članovi obitelji mogu se međusobno slušati, izraziti osjećaje te zaustaviti komunikaciju koja bi narušavala poštovanje međusobnih granica kao što je napadanje ili okrivljavanje. Naravno, to predstavlja izazov za medijatore i nimalo lak zadatak te je potrebno i više puta tijekom susreta koristi različite komunikacijske tehnike poput postavljanja cirkularnih pitanja ili pozivanje na pravila medijacijskog procesa. Ulazeći u postupak obiteljske medijacije sudionici su pristali na pravila medijacijskog procesa koja se između ostalog tiču i primjerene, konstruktivne komunikacije. Iako je ishod medijacije odgovornost sudionika, koji su dobrovoljno pristali sudjelovati u samom procesu medijacije vođenje postupka u rukama je obiteljskog medijatora. Navedene sheme obiteljske komunikacije podsjećaju na važnost kvalitetne komunikacije, te na orijentiranost na razgovor, koja unutar obitelji omogućava razvijanje kvalitetnih i konstruktivnih obrazaca obiteljske komunikacije, što posljedično utječe na kvalitetu obiteljskih odnosa i konstruktivno rješavanje obiteljskih sukoba.

2.5.1. Međuovisnost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i konfliktnih ponašanja unutar obitelji

Fitzpatrick i Koerner (2006.b) išli su korak dalje i detaljno razradili međuovisnost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i konfliktnih ponašanja unutar obitelji, što je ključno za razumijevanje dinamike odnosa unutar obitelji. Komunikacijske sheme odnose se na opće načine kako članovi obitelji međusobno komuniciraju i posljedično oblikuju obrasce obiteljske komunikacije koji se odnose na specifične stilove izražavanja osjećaja, misli, postavljanja granica i rješavanja sukoba. Ti obrasci izravno utječu na pojavu konfliktnih ponašanja unutar obitelji, odnosno na način na koji obitelj upravlja i rješava svoje sukobe. Fitzpatrick i Koerner tvrdili su da socijalizacija konfliktnih ponašanja unutar obitelji ima visoku povezanost s načinima na koji se djeca nose s rješavanjima sukobima, odnosno da djeca od svojih roditelja u velikoj mjeri preuzimaju stilove ponašanja u situacijama sukoba, kao i uvjerenja o komunikaciji, koji onda koriste i u drugim odnosima izvan obitelji, kao i u romantičnim vezama. Prema njima, socijalizacija ponašanja u situacijama sukoba unutar obitelji dio je općeg procesa socijalizacije koju ostvaruju obitelji i koja, između ostalog, uključuje uvjerenja o obiteljskoj komunikaciji koja dijele članovi obitelji i koja čine sheme obiteljske komunikacije (Fitzpatrick i Koerner, 2004., prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.b).

Kada govore o obiteljskoj komunikacijskoj shemi, Fitzpatrick i Koerner, navode da se sastoji od deklarativnog i proceduralnog društvenog znanja te da postoje tri razine hijerarhije. Znanje koje se odnosi na sve društvene odnose pohranjeno je u općoj društvenoj shemi. Znanje koje se odnosi na odnose određene vrste (npr. obiteljske) pohranjuje se u shemu određenog tipa odnosa (npr. shema obiteljskih odnosa), a društveno znanje koje odnosi na odnos s jednom određenom osobom pohranjuje se u shemu specifičnog odnosa. Tijekom kognitivne obrade, ovim se znanjima pristupa odozdo prema gore što znači da osoba prvo pristupa znanju pohranjenom u shemama specifičnim za konkretan odnos, zatim se pristupa znanju u shemama koje određuju vrstu odnosa te se na kraju pristupa znanju pohranjenom u općoj društvenoj shemi. To bi značilo da jedinstvene i specifične informacije o nekom odnosu ili osobi, uvijek imaju prednost naspram tipičnim ili stereotipnim informacijama koje se čuvaju u shemama vrste odnosa. Sheme specifične za odnos za osobe koje poznajemo veće su i složenije u odnosu na sheme za osobe koje ne poznajemo dobro ili s kojima nismo bliski. Ove komunikacijske sheme razvijaju se tijekom cijelog života i temelje se na različitim iskustvima koje smo doživjeli u različitim odnosima i s različitim osobama (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b).

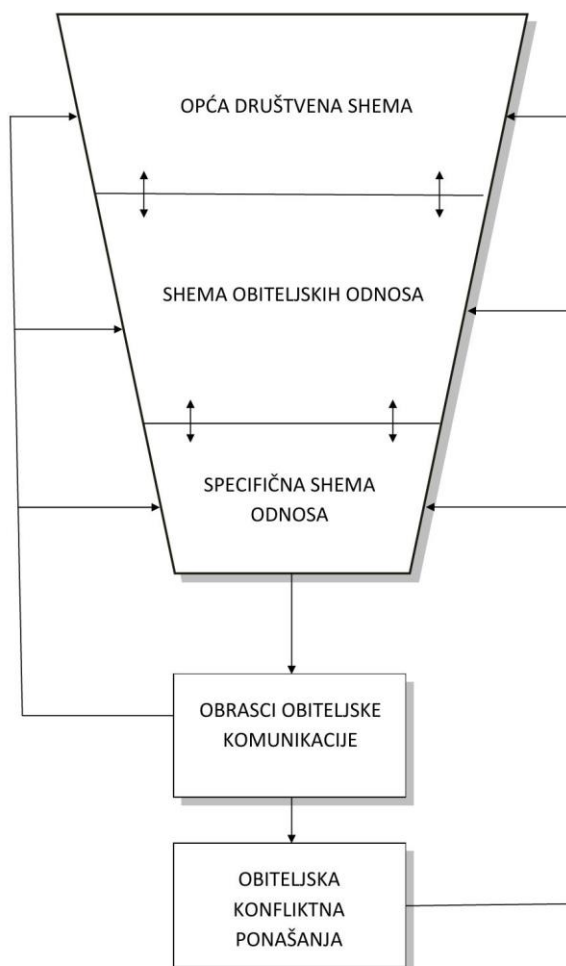
Kognitivno stvaranje komunikacijskih shema na navedene tri razine hijerarhije odnosi se na proces u kojem ljudi razvijaju mentalne modele komunikacije koji su utemeljeni na općim društvenim normama, specifičnostima vrste odnosa i specifičnostima svakog pojedinog odnosa. Ovakav model važan je u smislu razumijevanja i proučavanja načina na koji ljudi prilagođavaju svoje komunikacijske stilove u različitim interpersonalnim i društvenim odnosima. Kada govorimo o općoj društvenoj shemi to se odnosi na pravila ponašanja i komuniciranja koja vrijede za društvo u cjelini, npr. društveno je prihvatljivo da se prema starijim osobama odnosima s poštovanjem i komuniciramo s njima na drugačiji način nego s mladima ili djecom. U shemama specifičnim za vrstu odnosa pojedinci razvijaju komunikacijske sheme prilagođene različitim vrstama odnosa. Tako da imamo posebne sheme za komunikaciju s prijateljima, obitelji, na radnom mjestu i sl. Kada govorimo o shemi specifičnog odnosa, to se odnosi na sheme koje pojedinac razvija za specifične osobe s kojima komunicira, a ta su znanja utemeljena na proživljenim iskustvima interakcijama koje smo imali s tom osobom. Tako da možemo na primjer imati onog jednog prijatelja s kojim imamo otvoreniji i prisniji odnos u odnosu na druge prijatelje, te posljedično to znanje uvijek koristimo kada nam treba razgovor s nekim od povjerenja.

Iako se radi o složenim postupcima, ovi se procesi događaju spontano i na nesvjesnoj razini. Znanje koje imamo u ovim shemama dinamično je i stalno podložno promjenama, jer u interakcijama s ljudima neprestano dolazimo do novih spoznaja i na taj način gradimo i mijenjamo naše informacije i znanje koje imamo o pojedincima ili različitim skupinama ljudi.

Povezanost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i konfliktnih ponašanja u obitelji očituje se u tome što članovi obitelji u svakoj interakciji unutar obitelji prije nego što djeluju koriste znanja u komunikacijskim shemama, iz njih oblikuju specifične komunikacijske obrasce, o kojima onda ovisi i način na koji se članovi obitelji ponašaju za vrijeme obiteljskih sukoba. Za pojedinačne članove obitelji znanje relevantno za obiteljsku komunikaciju uglavnom je pohranjeno u shemi obiteljskog odnosa i u shemama specifičnim za odnos za svakog člana obitelji (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b). Budući da znamo da se prvo koristi znanje iz sheme specifične za pojedini odnos, to dokazuje da se pojedini član obitelji može drugačije ponašati u interakcijama s različitim članovima obitelji, npr. jedno dijete neće imati isti način komunikacije prema majci i ocu ako su znanja koja ima pojedinačno za svakog od njih različita. Nije točno poznata koja vrsta znanja postoje na obiteljskoj razini, ali istraživanje shema međuljudskih odnosa sugerira da ona uključuju sljedeće: uvjerenje o bliskosti, toplini i intimnosti, uvjerenje o individualnosti, uvjerenje o vanjskim čimbenicima relevantnim za

obiteljski život i uvjerenja o ulozi obiteljske komunikacije (Fitzpatrick i Koerner, 2002. prema Fitzpatrick i Koerner, 2006.b). Najrelevantnija su za obiteljski sukob uvjerenja o komunikaciji za koja je utvrđeno da se najbolje mogu konceptualizirati kao obrasci obiteljske komunikacije koji su određeni konverzacijskom i konformističkom orijentacijom. Međuovisnost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i konfliktnih ponašanja prikazani su na slici 2.2. (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b).

Slika 2.2. Međuovisnost komunikacijskih shema, obrazaca obiteljske komunikacije i obiteljskih konfliktnih ponašanja (Fitzpatrick i Koerner, 2006.b:172).

Iz priložene ilustracije možemo zaključiti da je djelovanje svih čimbenika dvosmjerno. Sheme obiteljske komunikacije djeluju na obiteljske komunikacijske obrasce i ponašanja u situacijama sukoba, ali i obrnuto, ponašanja u situacijama sukoba u obitelji djeluju na sheme

obiteljske komunikacije jer iz takvih ponašanja ljudi dobivaju nova iskustva i znanja o odnosima s članovima obitelji. Isto tako, obrasci obiteljske komunikacije djeluju na komunikacijske sheme.

Način na koja se ova znanja mogu primijeniti u provedbi obiteljske medijacije jesu višestruki. Teško da će medijatori moći dokučiti koja su sve znanja iz komunikacijskih shema mogla utjecati na određene obrasce obiteljske komunikacije i ponašanja u situacijama sukoba ponašanja, ali imajući na umu ove procese koji se odvijaju unutar svakog člana obitelji konfliktna ponašanja mogu se promatrati na drugačiji način. Navedene se spoznaje mogu povezati i s nekim od temeljnih načela obiteljske medijacije poput nepristranosti i neutralnosti medijatora. Nepristranost se odnosi na medijatorovo osiguravanje jednake količine vremena i pozornosti prema sudionicima medijacije, uvažavajući pritom različite odgojne metode, životne stilove, vjerska uvjerenja i sl., dok se neutralnost odnosi na to da medijator ne iskazuje vlastita mišljenja i vrijednosti koja su suprotna stranama u sukobu ili u skladu s jednom od njih (Sladović Franz, 2005.). Ova su načela od velike važnosti u provođenju postupka medijacije, jer se njima osigurava proces kroz koji članovi obitelji mogu slobodno iznositi svoja mišljenja i osjećaje te pregovarati, bez straha da će ih medijator osuđivati, ili se prikloniti jednom od članova obitelji. Nepristranost i neutralnost ovise o osobinama medijatora, njegovom iskustvu, znanju i profesionalnim vještinama. Možemo zaključiti da navedene spoznaje o komunikacijskim shemama, obrascima obiteljske komunikacije i konfliktnim ponašanjima mogu biti vrijedan izvor znanja za medijatore kojima se može, između ostalog i osigurati veća razina neutralnosti i nepristranosti. Medijatori koji uvažavaju činjenicu da su komunikacijski stilovi i ponašanja u sukobu rezultat odrastanja u određenoj obitelji te stvaranja novih obrazaca komunikacije u vlastitoj obitelji, mogu bolje razumjeti ponašanja i komunikaciju među sudionicima. Osim toga, moći će bolje detektirati što se krije iza nečijeg ponašanja, te navedeno iskoristiti u smislu poticanja promjene komunikacijskih obrazaca ili strategija rješavanja sukoba. Uzmimo za primjer muškarca koji je odrastao u obitelji koja je imala nisku razinu orijentacije na razgovor i visoki stupanj konformističke orijentacije, te je imao roditelje koji nisu razgovarali o svojim problemima. On je takvim iskustvom stekao uvjerenja da izražavanje vlastitih misli i osjećaja nije poželjno ili potrebno, da je važno da u obitelji postoji čvrsta hijerarhija, da su sukobi nešto negativno i da ih je bolje izbjegavati. Budući da se za vrijeme odrastanja nije naučio otvorenoj komunikaciji niti razvio pozitivne strategije za rješavanje sukobe, u svojoj obitelji može imati istih problema. Opisani problemi mogu biti još izraženiji ako je u braku sa ženom koja je odrasla u obitelji s visokim stupnjem orijentacije na

razgovor i niskim stupnjem konformističke orijentacije. Njihova uvjerenja o obitelji, braku, komunikaciji i sukobima potpuno su suprotna, te će se oni u nekom trenutku s istim trebati suočiti. Tada će do izražaja doći i znanja koja su oni pohranili u opću društvenu shemu, sheme za određene odnose se specifične sheme o pojedinačnim odnosima. Medijatori koji će ovaj par promatrati kroz ove spoznaje, poticati će komunikaciju među partnerima, dajući jednako vremena i muškarcu i ženi, postavljati će cirkularna pitanja, pitati ih o ranijim načinima donošenja odluka, koristiti BATNU, isticati zajedničko, potaknuti ih na iznošenje ideja i prijedloga kroz tehniku brainstorminga.

3. ZNAČAJ SPOZNAJA O TEORIJI OBITELJSKE KOMUNIKACIJE ZA POSTUPAK OBITELJSKE MEDIJACIJE

Kako bismo zaključili koje su to praktične implikacije spoznaja o teoriji obrazaca obiteljske komunikacije za provođenje postupka obiteljske medijacije najprije treba navesti nešto o samom postupku medijacije i njezinim glavnim obilježjima. „Obiteljska je medijacija kratkotrajni proces koji počiva na procesu rješavanja problema pregovaranjem i olakšavanju komunikacije između članova obitelji u kojem im treća osoba pomaže u identificiranju potreba, briga i strahova te osmišljavanju izvedivih i prihvatljivih rješenja sukoba kako bi se postigao zajednički sporazum“ (Sladović-Franz, 2005:2). Iz navedene definicije vidljivo je kako je jedan od glavnih ciljeva postupka medijacije pronalazak prihvatljivih rješenja za sukobe koje imaju članovi obitelji kao i olakšavanje komunikacije. Tijekom provedbe postupka obiteljske medijacije nastoji se olakšati proces komunikacije među sudionicima jedna od neizravnih dobiti od sudjelovanja u medijacijskom procesu smatra se i moguća promjena u načinu komunikacije u daljnjem životu. Pod tim vidom, spoznaje o teoriji obrazaca obiteljske komunikacije mogu biti značajne iz više razloga. Kao prvo, medijator koji koristi navedene spoznaje vjerojatno će moći lakše identificirati komunikacijske obrasce članova obitelji putem dviju glavnih dimenzija teorije obrazaca obiteljske komunikacije, spomenute orijentacije na razgovor i konformističke orijentacije, kao i tipologije obitelji koje proizlaze iz ove teorije (konsensualne obitelji, zaštitničke, pluralističke i *laissez-faire* obitelji). Navedeno se može napraviti na način da sudionicima obitelji medijator spontano uputi neka od pitanja iz Revidiranog instrumenta obrazaca obiteljske komunikacije, a za preciznije određivanje obrazaca obiteljske komunikacije, medijator članovima obitelji može ponuditi da navedeni instrument kod kuće ispune svi članovi obitelji, uključujući i djecu, ako je potonje primjenjivo. Navedeni rezultati navedenog instrumenta, pružili bi medijatoru i sudionicima spoznaje o tome

koliko su članovi obitelji orijentirani na razgovor, u koji tip obitelji spadaju te posljedično kakvi su njihovi stavovi o sukobima i način upravljanja istima. Takve spoznaje mogu sudionicima medijacije pružiti uvid u komunikacijske obrasce članova obitelji, način na koji ti obrasci utječu na ponašanje te koje komunikacijske vještine koje mogu unaprijediti. Osim toga, iz spomenutog instrumenta itekako bi bile vrijedne spoznaje o tome jesu li članovi obitelji skloni izbjegavanju sukoba ili rado vode otvorene i argumentirane razgovore o njima. Poznavanje osnova teorije obiteljskih komunikacijskih obrazaca svakako medijatorima pruža bolji uvid u dinamiku neke obitelji, odnosno spoznaje o tome gdje se obitelji nalaze na konformističkoj i konverzacijskoj dimenziji. Iz ranije navedenih istraživanja pokazalo se da obitelji koje potiču otvorenu komunikaciju i uključuju djecu u donošenje odluka imaju konstruktivnije obrasce komunikacije, bolje se suočavaju sa sukobima i imaju kvalitetnije obiteljske odnose. Nasuprot tome, obitelji koje su visoko na konformističkoj orijentaciji u većem su riziku za otežano rješavanje sukoba, neuključivanje svih članova obitelji u procese donošenja odluka, što posljedično može utjecati na lošije obrasce komunikacije i lošije obiteljske odnose. Medijatori koju su usvojili ove spoznaje iste mogu implementirati u svoj rad, te sudionike medijacije informirati o navedenim temama te pružati priliku da usvoje neke nove komunikacije obrasce i strategije suočavanja sa sukobima, kako bi u konstruktivnije pristupili rješavanju spornih pitanja.

Obiteljska medijacija provodi se prema strukturiranom modelu obiteljske medijacije u četiri faze kojima prethodi faza pripreme (upoznavanje sa sadržajem sukoba, priprema prostorije i potrebnih materijala):

1. predmedijacijski postupak ili faza uvoda – upoznavanje i razjašnjavanje uloga prisutnih, uspostavljanje pozitivne atmosfere, pravila i načina rada
2. faza priče – iskazivanje svih činjenica i osjećaja koji su se pojavljivali i još postoje u sukobu te postići razumijevanje/slušanje druge strane o izrečenom, prepoznavanje potreba i interesa, stvaranje i definiranje liste zajedničkih problema
3. faza rješavanja problema – pronalaženje različitih rješenja i odabir onoga/onih koji najbolje zadovoljavaju potrebe i interese obiju strana, promišljanje posljedica nepostizanja sporazuma
4. faza sporazuma – jasan dogovor o provedbi odabranog/odabranih rješenja i provjeri provedbe rješenja (Sladović-Franz, 2005.).

Ako u svrhu primjene spoznaja teorije obrazaca obiteljske medijacije pogledamo strukturu i sadržaj provedbe obiteljske medijacije po fazama, prvo što treba istaknuti jest da je cijeli proces medijacije i sve faze prilika za rad na komunikaciji između članova obitelji. Medijator od samog početka medijacije ponajprije svojim primjerom i korištenjem komunikacijskih vještina pred članovima obitelji moderira što znači pozitivna i konstruktivna komunikacija te na koji se način ista može koristiti u svrhu rješavanja nesuglasica i sukoba unutar obitelji. Osnovni komunikacijski principi, ključni su za medijaciju, a uz osnovne komunikacijske vještine za medijaciju su značajne i sljedeće vještine i postupci: upotreba neutralnog govora, upotreba metafora, postavljanje pitanja, reflektiranje, preoblikovanje, normaliziranje, preusmjeravanje s pozicija na pregovaranje o interesima, poticanje uzajamnosti i zajedničke veze među stranama, usmjeravanje na budućnost, usmjeravanje na zadatak (Sladović Franz, 2005.). Navedeno se ubraja u listu vještina koje bi medijator trebao imati. U kombinaciji navedenih vještina i spoznaja o teoriji obrazaca obiteljske komunikacije, medijator ima mogućnosti ući dublje u komunikaciju svake obitelji, te u skladu s time usmjeriti svoje djelovanje. Kad je riječ o korištenju Revidiranog instrumenta obrazaca obiteljske komunikacije, moguće ga je koristiti po završetku uvodne faze i tijekom faze pričanja priče. U fazi pričanja priče članovi obitelji imaju priliku izreći svoju priču, osjećaje i misli vezane uz sukob koji žele riješiti. Medijator tada koristi priliku te sažimanjem, parafraziranjem ili reflektiranjem izdvaja ključno od onoga što su članovi obitelji izrekli. S obzirom na navedeno, tada je i prilika da medijator svojim pitanjima dodatno istraži sadržaj samog sukoba, ali i stekne uvid kako su članovi obitelji ranije rješavali sukobe, kako u obitelji rješavaju neke manje odluke, tko donosi odluke, pitaju li svoju djecu za mišljenje, je li im ono važno i sl. Kao što je i ranije spomenuto, navedeni upitnici mogu se članovima obitelji dati kako bi ih ispunili kod kuće. Nakon što medijatori dobiju uvid u to kako članovi obitelji stoje s orijentacijom na razgovor i konformističkom orijentacijom, navedene informacije mogu iskoristiti u daljnjem vođenju procesa. Tako na primjer, u fazi priče, obitelji s niskom orijentacijom na razgovor i visokom konformističkom orijentacijom, može se informirati o važnosti razgovora u svrhu rješavanja problema, o pozitivnim posljedicama razgovora unutar obitelji koji uključuju i djecu, o važnosti prihvaćanja različitih mišljenja i dopuštanja da se potonji iznose unutar obitelji bez osude i sl. Navedeno se ne treba izreći suhoparno u smislu održavanja lekcije o komunikaciji, već postavljanjem pitanja i analizom, kako bi članovi i kroz samo iskustvo procesa medijacije iskusili drugačiju komunikaciju. Naravno, u samom pokušaju provedbe navedenog možemo naići na otpor članova obitelji čija su uvjerenja o komunikaciji i hijerarhiji unutar obitelji **tvrdokorna (nepopustljiva)** i tko nije spreman za promjenu. Za provedbu

postupka važna je promjena u ponašanju sudionika, u njihovom aktivnom i konstruktivnom sudjelovanju u postupku, odnosno terminima teorije sustava, dovoljna je promjena prvog reda.

Naime, cilj obiteljske medijacije nije promjena obiteljskih shema i obrazaca komunikacije, u nekoj mjeri do promjena može doći baš zbog drugačijeg iskustva komuniciranja i rješavanja problema tijekom postupka. Korištenje tehnike preoblikovanja također može biti korisno na način da iz nečeg što je izrečeno negativno preoblikujemo u pozitivno. Također, ne treba odustati s poticanjem pozitivne i konstruktivne komunikacije, već ovisno o obitelji s kojom se radi, pronaći najprikladniji način za isto.

Osim korištenja navedenih pitanja iz Revidiranog instrumenta obrazaca obiteljske komunikacije, medijatorima bi spoznaje iz teorije obrazaca obiteljske komunikacije mogle poslužiti u boljem otkrivanju interesa, briga i potreba članova obitelji, što je nužno za definiranje liste zajedničkih problema, dogovor o redoslijedu rješavanja problema i u konačnici, prolazak zajedničkog rješenja koje će zaista biti zadovoljavajuće za sve članove obitelji. Svoje potrebe i interese neki članovi obitelji iznose aktivno i vrlo jasno, a neki ih nisu svjesni, nekima treba poticaj kroz pitanja o svakodnevnom životu, očekivanim ishodima medijacijskog postupka i očekivanjima od budućnosti. U tom je smislu zadaća medijatora da iz onog što su članovi obitelji izrekli te postavljanjem pitanja, dođu do toga što je to bitno sudionicima medijacije, koji su njihovi interesi, koje imaju brige vezane uz sporno pitanje, koje potrebe žele ostvariti i zadovoljiti. Navedene spoznaje o komunikacijskim shemama i obrascima obiteljske komunikacije mogu biti dodatan alat za otkrivanje interesa, briga i potreba. Ako iz komunikacijskih shema znamo da osoba najprije koristi znanja iz sheme specifične za odnos, onda komunikacija između bračnih partnera govori o njihovom odnosu, a pitanjima možemo dodatno saznati o njihovom odnosu. Bilo bi poželjno imati i informacije o obrascima obiteljske komunikacije jer bi tada medijatori mogli i predvidjeti ponašanje članova obitelji, što bi bilo značajno zbog odabira intervencija. Obrasci obiteljske komunikacije naučeni su još u djetinjstvu i teško se mijenjaju, baš iz razloga što su ljudi suživjeli s njima i dio su njihovog osobnog identiteta. Zbog navedenog, pred medijatorima je još jedan težak zadatak poticanja promjena u načinu komuniciranja, razmišljanja i suočavanja sa sukobima. Naravno da s druge strane, kod sudionika medijacije, treba postojati volja da mijenjaju sebe i načine na koje funkcioniraju i vjerovati u sam postupak. I sam medijator treba vjerovati u mogućnost promjene te aktivno, tijekom cijelog postupka poticati i primjerima pokazivati članovima obitelji drugačije načine komunikacije, osvještavati ih o važnosti i moći koju

komunikacija ima. Pri tome, treba voditi računa i o drugim procesima koji se događaju unutar postupka medijacije.

Coen (2009.) ističe da medijatori trebaju voditi računa o vrlo različitim potrebama sudionika medijacije te da se njihovi glavni zadatci odnose na oblikovanje strukture medijacijskog procesa, prepoznavanje emocija sudionika, osnaživanje sudionika u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, davanje podrške, davanje jednakog prostora objema stranama te pokazivanje brige i empatije. To znači da unatoč visokoj strukturiranosti procesa medijacije, te usmjeravanju na postizanje sporazuma, medijatori ne bi trebali zanemariti potrebe i emocije koje stoje iza aktualnog sukoba jer su često one razlog koji je doveo do sukoba. To ne znači da medijatori trebaju raditi ili rade na rješavanju emocionalnih poteškoća pojedinaca uključenih u medijaciju, ali ih je bitno čuti, prepoznati te članovima obitelji dati do znanja o potonjem. U tom smislu navodi i Urbanc (2020.:214): „Što je ugroženija i važnija potreba ili vrijednost koju jedan partner percipira visoko u vlastitom sustavu vrijednosti i za koju se boji da će je izgubiti, tim veću moć pripisuje drugom partneru i spremniji je na defenzivno ponašanje“. Takve je situacije važno prepoznati i na njih djelovati kako bi se spriječilo daljnje produbljivanje sukoba između članova obitelji. Medijator treba djelovati u skladu s onim što je važno članovima obitelji, poštujući njihove interese i potrebe, a istovremeno utjecati na pomake u komunikaciji i konstruktivno rješavanje sukoba. Navedeno nam ukazuje na kompleksnost provedbe postupka obiteljske medijacije i na važnost posjedovanja teorijskih znanja i praktičnih vještina na strani medijatora. Kompleksnost se odnosi na to što medijator u isto vrijeme mora voditi računa o strukturi samog postupka, biti svjestan u kojoj se fazi nalazi, o svrsi i cilju provođenja svake pojedine faze te istovremeno osluškivati sudionike medijacije i reagirati na ono što oni donose u postupak medijacije. U kontekstu rečenog, medijatori bi trebali voditi računa o osnaživanju i aktivno ga primjenjivati u procesu medijacije. „Osnaživanje je proces koji omogućava sudionicima medijacije da steknu ili vrate kontrolu nad vlastitim životima, a uključuje prepoznavanje izvora njihove nemoći te učenje načina i metoda za postizanje željenih ishoda aktiviranjem snaga i resursa sudionika“ (Urbanc, 2020:213). To konkretno znači, da bi medijator trebao u komunikaciji s članovima obitelji prepoznati njihove slabosti, ali i snage i resurse koji mogu koristiti u rješavanju obiteljskih sporova, kako za aktualni problem koji nastoje riješiti u medijaciji, tako i za buduće situacije u životu.

Čest je slučaj da zbog otpora kod članova obitelji i međusobnog okrivljavanja dolazi do zastoja u procesu medijacije, što zahtijeva posebne intervencije medijatora s ciljem nastavka

postupka. U daljnjem tekstu slijedi više o zastojima u medijaciji i mogućim intervencijama medijatora.

3.1. Zastoji u provođenju obiteljske medijacije

Zastoji su uobičajena situacija koja se događa u procesu obiteljske medijacije, a odnosi se na prekid komunikacije između sudionika, odnosno točke u kojoj je medijacija došla do slijepe ulice (Folberg i sur., 2004). U navedenim situacijama medijatori trebaju poduzeti neke intervencije kako bi se zastoji prevladali i kako bi se uspješno nastavilo s medijacijom. Različite okolnosti mogu utjecati na to da dođe do zastoja, članovi obitelji mogu biti preplavljeni emocijama zbog kojih nisu u stanju voditi konstruktivan razgovor, mogu biti i u otporu ili namjerno zaustavljati proces i sl. Za medijatore je važno prepoznati koji je uzrok zastoja kako bi mogao i prilagoditi svoje daljnje intervencije. Prema Parkinsonu (2014.) na nastanak zastoja mogu utjecati: vanjski čimbenici, sami sudionici te prepreke na razini medijatora. Vanjske prepreke odnose se na situacije koje ne možemo kontrolirati, kao na primjer nemogućnost pronalaska posla. Prepreke na strani sudionika mogu se odnositi na probleme u komunikaciji, sukobljene vrijednosti, uvjerenja, nepovjerenje, jako intenzivne emocije i sl. Prepreke na strani medijatora jesu nekompetentnost u smislu određivanja sadržaja spora, nemogućnost održavanja nepristranosti ili pak vlastiti osjećaji frustracije, iritiranosti i sl. U bilo kojoj situaciji zastoja medijator treba promisliti o tome što je dovelo do toga i provjeriti pretpostavke za nastavak medijacije (spremnost na suradnju, ravnoteža moći i kompetentnost). Posebno je važno provjeriti spremnost na suradnju jer postoje situacije u kojima članovi obitelji nisu zaista spremni za promjenu i za suradnju te koriste obiteljsku medijaciju za neke druge ciljeve, kao na primjer odugovlačenje postupka. Također, ravnoteža je moći jako važna pretpostavka za provođenje postupka medijacije jer ako utvrdimo da postoji razlika moći između članova obitelji, pregovaranje nije moguće i obiteljska medijacija se treba prekinuti.

S obzirom na cilj rada zadržat ćemo se na preprekama koje se odnose na komunikacijske probleme između sudionika. To se, u kontekstu medijacije razvoda, može odnositi na naučene obrasce bračnih svađa koji članovi obitelji prenose i u medijaciju. Važno se ponovno vratiti na teoriju obrazaca obiteljske komunikacije, koja i u slučaju zastoja može biti od koristi. Medijatori se mogu osloniti na teoriju obrazaca obiteljske komunikacije kako bi prevladali zastoj u medijaciji, jer ta teorija pruža uvid u načine na koje članovi obitelji međusobno

komuniciraju. Razumijevanje tih obrazaca i prepoznavanje tipologije obitelji omogućuje medijatorima da svoje strategije prilagode specifičnim potrebama obitelji. Načini na koji se potonje može primijeniti:

- konsensualne obitelji (visoka orijentacija prema razgovoru i konformizmu): obitelji koje karakteriziraju otvoreni razgovor, ali i naglasak na postizanju sklada, ujednačenih stavova i poštivanju autoriteta. Zastoji mogu proizaći iz želje da se zadovolje sve strane, a istovremeno održava hijerarhija.

Intervencija: Medijator treba imati fokus na balansiranju otvorene komunikacije i postizanja zajedničkih ciljeva. Osim toga treba omogućiti sigurno okruženje za izražavanje mišljenja bez osjećaja ugrožavanja hijerarhije. Osim navedenog, poželjno je i poticati roditelje da uzmu u obzir mišljenja djece prije donošenja odluke.

- Pluralističke obitelji (visoka orijentacija prema razgovoru, niska orijentacija prema konformizmu): obitelji koje cijene otvoren razgovor i slobodnu razmjenu mišljenja, uz naglašeni individualizam i neovisnost u odlučivanju. Poteškoće i zastoji se mogu javiti u postizanju zajedničkog stava jer članovi obitelji cijene različitost mišljenja, što može rezultirati dugotrajnim raspravama bez postizanja konkretnih rješenja.

Intervencija: Medijator treba podržavati dijalog koji vodi zajedničkom razumijevanju, umjesto nužnog postizanja konsenzusa. Poželjno je poticati na zajedničko traženje rješenja kroz analizu prednosti i nedostataka svih opcija, kao i veće strukturiranje procesa.

- Zaštićujuće obitelji (niska orijentacija prema razgovoru, visoka prema konformizmu): članovi obitelji cijene hijerarhiju i autoritet, komunikacija je rijetka i ne pridaje se važnost zajedničkom donošenju odluka. Zastoji se mogu pojaviti uslijed nedostatka otvorene komunikacije koji dovodi do neriješenih sukoba i potisnutih emocija.

Intervencija: Medijator treba postepeno otvarati prostor za razgovor i izražavanje mišljenja, uz poštovanje hijerarhijskih normi. Također, poželjno bi bilo usmjeravanje razgovora prema specifičnim problemima kako bi se izbjegla emocionalna eskalacija. Govor treba biti neutralan uz otvorena pitanja kojima bi se poticao dijalog.

- *Laissez-faire* obitelji (niska orijentacija prema razgovoru i konformizmu): obitelji koje karakterizira minimalna interakcija između članova obitelji, slab osjećaj povezanosti i jako naglašen individualizam. Zastoji se mogu pojaviti kao posljedica nedostatka

interesa za zajedničko rješavanje problema i slabe emocionalne povezanosti između članova obitelji.

Intervencija: Medijator bi trebao dati poticaj na izgradnju osnovne emocionalne povezanosti prije ulaska u dublje razgovore o sukobima te naglašavati prepoznavanje važnosti zajedničkog rješavanja sukoba i donošenja zajedničkih odluka.

U radu s obiteljima, a korištenjem teorije obrazaca obiteljske komunikacije, bitno je proučavati obje dimenzije: orijentiranost na razgovor i orijentiranost na konformizam, jer jedino na taj način možemo dobiti uvid u komunikacijske stilove i načine suočavanja sa sukobima.

Osim primjera navedenih intervencija, medijatori uz pomoć ove teorije mogu prepoznavati i uvažavati uloge u obitelji. Na primjer, u obiteljima s visokom orijentacijom na konformizam, odluke može donositi jedan član. Medijator u tom slučaju treba poticati i osigurati da i ostali članovi imaju priliku sudjelovati u procesu donošenja odluka ili prekinuti proces zbog neravnoteže moći.

Bitno je naglasiti da svaka obitelj zahtijeva individualni pristup bez obzira na to jesmo li ju uspjeli svrstati u neki od navedenih tipova obitelji. Obitelji su jedinstvene, svaka na svoj način i zahtijevaju poseban pristup u radu. Različiti članovi obitelji mogu imati različite stilove komunikacije. Medijator može prilagoditi svoj pristup svakom članu te na primjer poticati i ohrabrivati članove obitelji koji su tiši ili smirivati one dominantnije. Također, važno je i prepoznati i iskoristiti resurse koje imaju članovi obitelji te poticati članove obitelji na njihovo korištenje u procesu rješavanja problema. Teorija obrazaca obiteljske komunikacije daje strukturirani okvir za razumijevanje dinamike unutar obitelji što predstavlja vrijedne spoznaje za medijatore koji onda mogu prepoznati uzroke zastoja i primijeniti odgovarajuće strategije za njihovo prevladavanje, a što je ključno za učinkovitu medijaciju i dugoročno poboljšanje obiteljskih odnosa.

4. ZAKLJUČAK

Obiteljska komunikacija važan je čimbenik funkcionalnih obitelji, odražava se na kvalitetu obiteljskih odnosa, kao i na osobni rast i razvoj svakog pojedinog člana obitelji. U slučaju narušene obiteljske komunikacije dolazi i do narušenih odnosa u obitelji iz čega se rađa nezadovoljstvo koje utječe i na sveukupno kvalitetu života. Stručnjaci se slažu da je kvalitetna komunikacija važan aspekt interakcije u odnosima, partneri koji kvalitetno komuniciraju i uspješno rješavaju sukobe zadovoljniji su vezom kao i svojim životom u cjelini (Daneshpour i sur., 2011., prema Vejmelka, 2020.). Također, mnogobrojna istraživanja utvrdila su povezanost između kvalitetnih obiteljskih obrazaca i strategija suočavanja sa sukobima s komunikacijskim stilovima u odrasloj dobi, s fizičkim i mentalnim zdravljem pojedinca i zadovoljstvom odnosima. O tome nam govori i istraživanje provedeno s 315 studenata koje je ispitalo utjecaj obiteljskih shema, roditeljske podrške i roditeljske verbalne agresije na psihičko blagostanje djece. Rezultati su pokazali da su usmjerenost na obiteljski razgovor i podrška roditelja pozitivno povezani s mentalnim blagostanjem, dok su obiteljska konformistička orijentacija i verbalna agresija roditelja negativno povezani s mentalnim blagostanjem (Aloia, 2019.). Osim emocionalnih prednosti orijentacije na razgovor, konverzacijska orijentacija utječe i na to da će djeca vjerojatnije izgraditi otpornost (Fitzpatrick i Koerner, 2005., prema Aloia, 2019.) i samopoštovanje (Kelly i Rangarajan, 2006., prema Aloia, 2019.); te je manja vjerojatnost da će doživjeti stres tijekom života (Messersmith i sur., 2008., prema Aloia, 2019.). Nasuprot tome, postoji čvrsta povezanost između roditeljskog verbalnog zlostavljanja i psiholoških problema kod djece, kao što je depresija u ranom djetinjstvu (English i sur., 2008., prema Aloia, 2019.) i anksiozni poremećaji tijekom rane adolescencije (Graham-Bermann, 1996., prema Aloia, 2019.). Ovi podaci pokazuju da kada roditelji stvaraju obiteljsku klimu koja potiče česte, otvorene i iskrene razgovore između članova obitelji, djeca razvijaju manje problema s mentalnim zdravljem. Suprotno tome, orijentacija na obiteljski konformizam negativno je povezana s mentalnom dobrobiti djece u odrasloj dobi (Aloia, 2019.). Navedena su samo neka od niza istraživanja koja su potvrdila čvrste veze između obrazaca obiteljske komunikacije i dobrobiti djece, odnosno razvoja pojedinca. Neupitno se radi o važnim spoznajama o kojima se na društvenoj razini ne priča dovoljno i ne provodi se dovoljno preventivnih programa koji će za cilj imati osvijestiti i educirati ljude, posebno roditelje, o važnosti usvajanja kvalitetnih komunikacijskih obrazaca, konstruktivnih strategija suočavanja sa sukobima, poticanja otvorene komunikacije i uvažavanja mišljenja djece. Sve navedeno itekako ima veze i s provođenjem obiteljske medijacije jer bi navedenim preventivnim programima vjerojatno imali

roditelje koji bi se uspješni nosili s krizama u obiteljima te bolje prevladavali prepreke u obiteljskom i partnerskom životu.

Jedan od pristupa proučavanja obiteljske komunikacije jest i teorija obrazaca obiteljske komunikacije koja je nastala nastojeći opisati tendencije obitelji da razviju prilično stabilne i predvidljive načine međusobnog komuniciranja te objasniti kako obitelji stvaraju i dijele društvenu stvarnost (Fitzpatrick i Koerner, 2006.a). Teorija se temelji na proučavanju dviju glavnih dimenzija unutar obitelji, a to su orijentacija na razgovor i orijentacija na konformizam. Iz proučavanja navedenih dimenzija Fitzpatrick i Koerner razvili su tipologiju obitelji koje odražavaju različite razine navedenih orijentacija obitelji te ih imenovali na sljedeće načine: konsensualne obitelji, pluralističke, zaštitničke i *laissez-faire* obitelji. U radu su detaljno opisane karakteristike navedenih obitelji, njihova komunikacija, odnos prema donošenju odluka u obitelji te načini rješavanja sukoba. Navedene spoznaje mogu biti od velike koristi u provođenju obiteljske medijacije, jer medijatori korištenjem ovih spoznaja mogu bolje razumjeti dinamiku svake pojedine obitelji, u većoj mjeri individualizirati pristup u radu, te pažljivim biranjem tehnika i metoda utjecati na promjene u komunikacijskim obrascima u obitelji, kao i u strategijama rješavanja sukoba. Vrijednosti potonje teorije ne očituje se samo u dobivanju uvida u komunikacijske obrasce, već i u spoznajama o načinu na koji obitelji donose odluke, koliko važnost pridaju hijerarhiji te kako upravljaju sukobima. Sa spomenutim spoznajama možemo razumjeti da se svako ponašanje treba promatrati u kontekstu obitelji iz koje dolazi, ono što je u jednoj obitelji destruktivno u drugoj može biti konstruktivno.

Za pretpostaviti je da bi korištenje potonje teorije u obiteljskoj medijaciji moglo rezultirati promjenama u komunikacijskim obrascima, kao i u strategijama rješavanja sukoba. Obiteljska medijacija u svojoj suštini počiva na komunikaciji koja je njezin glavni alat u radu, a jedan od ciljeva postupka obiteljske medijacije jest i olakšavanje komunikacije između članova obitelji.

Radom su i prikazani obiteljski procesi koji se odvijaju unutar obitelji, njihova kompleksnost, međusobna povezanost i djelovanje na funkcionalnost obitelji. Procesi poput moći u odnosima, odlučivanja u obitelji i strategija rješavanja sukoba usko su povezani s obrascima obiteljske komunikacije, te je za postupak provođenja obiteljske medijacije važno razumjeti kako djeluju navedeni procesi i kako ih se može iskoristiti u radu.

Bitno je naglasiti da svaku obitelj treba promatrati kao jedinstvenu cjelinu sa svojim specifičnim karakteristikama, bez obzira na to kojem tipu obitelji pripada. U provođenju

obiteljske medijacije medijator to uvijek treba imati na umu i svoje djelovanje prilagođavati baš tim jedinstvenim specifičnostima. Ne postoje dvije iste obitelji, niti dvije iste obiteljske medijacije, tako da uspješnost obiteljske medijacije ovisi o posvećivanju detaljima i pomno odabranim intervencijama. U Hrvatskoj je obiteljska medijacija zakonom uređena kao socijalna usluga koju mogu provoditi Zavod za socijalni rad i Obiteljski centri (čl. 71. i 87., Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), a u Obiteljskom zakonu određena je kao postupak u kojem stranke mogu sporazumno riješiti spor iz obiteljskih odnosa, te da joj je glavna svrha postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (čl. 331, Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23). Nadalje, Obiteljskim je zakonom u čl. 342. propisano da su se obiteljski medijatori dužni kontinuirano educirati i usavršavati o teorijskim i praktičnim aspektima obiteljske medijacije, teorija obrazaca obiteljske medijacije mogla bi jedna od teorijskih tema kojim bi medijatori produbili svoja znanja o obiteljskoj komunikaciji.

Radom su prikazane osnovne postavke teorije obrazaca obiteljske komunikacije i načini na koji iste mogu biti vrijedan resurs za medijatore u pronalaženju rješenja za prevladavanje zastoja, bolje razumijevanje obiteljske dinamike, osvještavanje i informiranje sudionika medijacije u pogledu konstruktivnih načina komunikacije u svrhu boljeg međusobnog razumijevanja, uvažavanja i pokušaja pronalaženja obostrano prihvatljivih rješenja za obiteljske sporove.

Konačni ishod medijacijskog postupka ovisi o brojnim čimbenicima, ali treba imati na umu sekundarnu svrhu procesa obiteljske medijacije, a to je sagledavanje problema na drugačiji način, uvažavanje različitosti u razmišljanjima i djelovanjima, olakšavanje komunikacije, učenje o kvalitetnijim komunikacijskim obrascima i boljim strategijama suočavanja sa sukobima. Prethodno spomenuto u konačnici može značiti da ponekad, usprkos medijaciji u kojoj nije postignuto zajedničko rješenje, sudionicima ostaje neki drugi pogled na sukob i način rješavanja sukoba koji će možda koristiti u budućim sukobima. U tome je dodatna vrijednost postupka obiteljske medijacije koja uz korištenje spoznaja iz teorije obrazaca obiteljske komunikacije može imati kvalitetnije i dugoročnije praktične implikacije.

LITERATURA

1. Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2003). Prevladavanje sukoba. U: Ajduković, D. (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice* (str. 211-230). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Ajduković, M. i Požega, J. (2020). Iskustva medijatora u procesu obiteljske medijacije u slučajevima obiteljskog nasilja. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(2): 287-316.
3. Aloia, L. S. (2019). The influence of family relationship schemas, parental support, and parental verbal aggression on mental well-being. *Journal of Family Studies*, 28(1): 294-307
4. Blažeka Kokorić, S. (2006). Rješavanje partnerskih sukoba s obzirom na spol partnera, iskustvo i trajanje partnerskog odnosa. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1): 5-26.
5. Botta, A. R. i Dumlaio, R. (2009). Family communication patterns and the conflict styles young adults use with their fathers. *Communication Quarterly*, 48(2): 174-189.
6. Buljšeta, K. (2024). Upravljanje sobom kao preduvjet konstruktivnog rješavanja sukoba: Uloga emocionalne samoregulacije. Posjećeno 17.11.2024. na mrežnoj stranici Obiteljskog centra: <https://obiteljski.hr/obiteljski-blog/upravljanje-sobom-kao-preduvjet-konstruktivnog-upravljanja-sukobom-uloga-emocionalne-samoregulacije>
7. Coen, O. (2009). Listening to clients: facilitating factors, difficulties, impediments, and turning points in divorce mediation, *Family Therapy - The Journal of the California Graduate School of Family Psychology*, 36 (2): 63-82.
8. Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga.
9. Fitzpatrick, M., A., Koerner, A., F. (2002). Understanding Family Communication Patterns and Family Functioning. *Annals of the International Communication Association*, 26(1):36-65.
10. Fitzpatrick, M. A. i Koerner A. F. (2006a) Family Communication Patterns Theory A Social Cognitive Approach. U: *Engaging Theories in Family Communication – Multiple Perceptives* (50-66). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
11. Fitzpatrick, M. A., Koerner, A., F. (2006b). Family Conflict Communication. U: *The SAGE book of conflict communication: Integrating Theory, Research and Practice*, (159-185). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

12. Fitzpatrick, M. A. i Ritchie, D. L.(1994). Communication Schemata Within the Family Multiple Perspectives on Family Interaction. *Human Communication Research*, 20(3): 275-301.
13. Flora, J. i Sergin, C. (2011). *Family communication-second edition*. New York: Routledge.
14. Flora, J., Segrin C. (2015). Family Communication: Family Conflict and Communication. U: *SAGE Handbook of Family Communication* (91-106). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
15. Folberg, J., Millne, L. A. & Salem, P. (2004). *Divorce and Family Mediation, Models, Techniques and Applications*. New York: The Guilford Press.
16. Holman J. A., Jacobs K. A., Koerner A., Reynolds-Dyk A., Richards A. i Sillars A. (2014). Conversation and Conformity Orientations as Predictors of Observed Conflict Tactics in Parent-Adolescent Discussions. *Journal of Family Communication*, 14:1: 16-31.
17. Kadushin, A. i Kadushin, G. (1997). *The social work interview*. New York: Columbia University Press.
18. Koerner, F. A. i Schrodtt, P. (2014). An introduction to the special issue on family communication patterns theory. *Journal od family communication*, 14(1): 1-15.
19. Koesten, J. (2007). Family communication patterns, sex of subject, and communication competence. *Communication Monographs*, 71(2): 226-244.
20. Mlinarević, V. (2022) Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima. *Nova prisutnost*, 20(1): 133-145.
21. Messersmith A.S., Schrodtt P. i Witt P. L. (2008). A Meta-Analytical Review of Family Communication Patterns and their Associations with Information procesig, Behavioral and Psychosocial Outcomes. *Comunication Monographs*, 75(3): 248-269.
22. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
23. Orbe, M. P., Bruess, C. J. (2007). *Contemporary issues in interpersonal communication*. New York: Oxford University Press.
24. Parkinson, L. (2014). *Family Mediation*. Bristol: Jordan Publishing.
25. Pećnik, N. (1994). Sukobi i strategije njihova rješavanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(1): 59-59.
26. Schrodtt, P. (2005). Family Communication Shemata and Circumplex Model of Family Functioning. *Western Journal of Communication*, 69(4): 359-276.

27. Schrodt, P. i Shimkowski, R. J. (2015). Family Communication Patterns and Perceptions
28. of Coparental Communication. *Communication Reports*, 30(1): 39-50.
29. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(2): 301-320.
30. Urbanc, K. (2020). Teorijski okviri za primjenu osnaživanja u medijaciji roditeljskih sukoba. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (2), 213-230.
31. Vejmelka, L. (2020.). Komunikacija među partnerima u digitalno doba: mogućnosti obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (2): 341-368.
32. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.